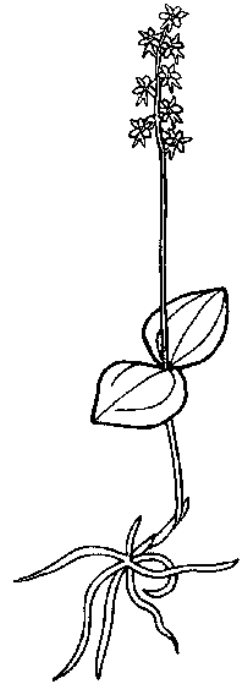

Listéra

2 – 2023

TELEMARK BOTANISKE FORENING

LISTÉRA – Tidsskrift for Telemark Botaniske Forening (TBF)
Grunnorganisasjon i Norsk Botanisk Forening (NBF)
38. årgang, 2023, nummer 2

ADRESSER OG TELEFONER:

TELEMARK BOTANISKE FORENING, org.nr. 989 212 621
Postboks 25 Stridsklev, 3904 Porsgrunn. Girokonto: 0530 3890647
Foreningens e-post: telemark@botaniskforening.no
Foreningens hjemmeside: www.miclis.no/tbf
Facebook: *Villblomen – Telemark Botaniske Forening (TBF)*

Kasserer: Åse Halvorsen, a-jhalvo@online.no
Tlf.: 35500135 / 91595087

Styremedlem: Øystein Nilsen, oeysnil@online.no
Tlf.: 93259233

Styremedlem: Christian Kortner, kortnerchristian@gmail.com
Tlf.: 91894169

Styremedlem: Bjørn Erik Halvorsen, b-halvor@online.no
Tlf.: 91310296

Styremedlem: David Mundal, davmundal@gmail.com
Tlf.: 41229294

1. Varamedlem: Harald Stendalen, ahstend@online.no
Tlf.: 95422617

2. Varamedlem: Anne Vinorum, anne@vinorum.net
Tlf.: 95989195

I redaksjonen:

Charlotte Bakke (c.bakke@sf-nett.no), Bjørn Erik Halvorsen (b-halvor@online.no),
Kåre Homble (k.homble@online.no), Kristin Steineger Vigander (kristvi@gmail.com)

For bilder uten oppgitt fotograf er det forfatteren som er fotograf.

Forsidebildet: Moseklubben har kåret en spisslønn *Acer platanoides* ved gamle Brevik jernbanestasjon til *Årets mosetre 2023* (se artikkel side 42).
Foto: Bjørn Erik Halvorsen, 25. oktober 2023

ISSN: 0801 – 9460

FRA *Listéra*-KOMITÉEN

Bjørn Erik Halvorsen

Først må jeg komme med en beklagelse vedrørende *Listéra* 2023 nr. 1. Her dukket det opp tekster med ulik trykkstyrke i noen av artiklene. Jeg jobbet en del med å forstå hvordan dette oppstod, men jeg kom ikke i mål med å finne forklaringa før etter at bladet var sendt til trykking. Forklaringa var at det var ulike graderinger av fargen sort. De var kommet inn i tekster når man kopierte biter av teksten fra eksterne kilder. Nå har jeg lært hvordan dette skal nøytraliseres.

Dikt konkurransen

Kristin satte våren 2023 i gang en dikt konkurransen. Det var flere formål som var bakgrunn for dette. Et av dem var å forhindre at vi valgte dikt i bladet som kom i konflikt med bestemmelsene i «Lov om opphavsrett til åndsvern» (åndsverksloven). En annen viktig faktor var i større grad å benytte poesi fra leserne av *Listéra*.

Det kom inn 11 fine bidrag fra 10 ulike forfattere. En varm takk til alle 10! Det var ikke lett å rangere disse. Men vi har greid å kåre en vinner. Det ble diktet «Stemorsblomst» av Harald Moen. Dette diktet står på de to neste sidene.

Vi har valgt å ta med ytterligere tre av bidragene i dette bladet. De øvrige

bidragene vil bli tatt med i senere *Listéra*-utgivelser.

Tekster som har vært publisert andre steder

Denne gang har vi tatt med en artikkel som har stått i avisa Kanalen på Ulefoss. Når vi benytter tekster som har vært publisert andre steder, ønsker vi å modifisere minst mulig av innholdet. I denne teksten ble for eksempel utropstegn benyttet hyppigere enn vi normalt godtar i dette bladet. Dette har vi likevel valgt å beholde uendret.

I denne artikkelen omtales også planter som er på lista over fremmede arter og planter som er omtalt av Institutt for biovitenskap som potensielt uheldige for kroppen. *Listéra*-komitéens bemerkninger står i tilknytning til artikkelen.

Roger Halvorsen fortsatt største bidragsyter

Også i denne utgivelsen er Roger Halvorsen den mest aktive bidragsyteren. I tillegg til å levere mange artikler, så gjør han et grundig arbeid med å gi dem et høyt faglig innhold. Dette må ikke skremme andre i foreningen fra å levere artikler. Vi vil gjerne ha tekster med ulikt faglig nivå, og gjerne fra mange av medlemmene.

Stemorsblomst

1. Den ter seg ikke slik som en sart og blyg fiol
Nei, stemorsblomsten stråler rent som en liten sol
Men dette rare navnet det fikk den vel fordi
Det var en der som hadde litt livlig fantasi.
2. For av de vakre kronblad en stemorsblomst har fått
Er moren nederst, breial, i drakt så fin og flott
På sidene der sitter de «ekte» barn bekvemt
Men helt i blått på toppen to stebarn, trangt og klemmt

3. Mens andre vakre urter kan blomstre ganske kort
Kan stemorsblomsten blomstre til sommeren dør bort
Så den gir mange gleder til mennesker på tur
Og fin-fin sitteplass til de små i vår natur

4. Men aller mest betyr den nok for den travle flokk
Som har som jobb i livet å samle nektar nok
Og blomsten den har striper som peker mot et sted
Som skinner gult og varsler om nektar lengre ned

5. Og bier, ja, og humler har snabler lange nok
og de får med seg pollen når de drar snab'len opp
Så de har med en gave til neste blomsterstopp
For pollen gir de fra seg på arr som stikker opp!

6. Om stemorsblomstens sommer kan kalles ganske god
Så vil den også gjerne få frø i overflod
Men om den helt skal lykkes, så må den også spre
de frøene den har - så den skyter dem av sted!

7. En stemorsblomst kan leve en sommer - kanskje to
Men den har vært til glede for mange der den sto
Og om dens frø vil spire når våren kommer gla'
Vil nye blomster bære dens eget DNA

Til slutt et apropos til det navnet som den har
Det ble da plass til barna, men er det plass til far?

Harald Moen

MINNEORD ETTER VÅR VENN TROND RISDAL

Harald Stendalen

I slutten av nittiåra dukka det opp i Telemark Botaniske Forening en blid, hyggelig kar med en lun sørlandsdialekt. Navnet hans var Trond Risdal. Han og hans gode ledsager Torhild kom tidsnok med til å feire foreningens 20-års jubileum oppe på Vindfjellhytta. Trond glei rett inn i miljøet og viste seg å være en viktig mann i vår krets, først pga. sin væremåte og ikke minst sine grunnleggende kunnskaper om all flora. Trond var matematiker på sin hals, og var lydhør og hørte på oss med tålmodighet, på oss som ikke var så skolerte.

Hva Trond utrettet i TBF skal andre skrive om. Men jeg vil trekke fram alle registreringsturer vi hadde flere somre i mange kommuner og i tillegg mange private turer til steder vi knapt hadde hørt om, og nok aldri kommer til å besøke igjen! Vi overlot mye av jobben til Trond med å legge dataene inn på Artsobs, sikkert tusenvis, litt på grunn av manglende kunnskap og litt på grunn av latskap, og Trond sa ja! Etter hvert kunne vi si med stolthet at Trond ble vår gode venn. Samlingene ute på Brattås med Torhilds gode mat og

godt drikke til har vært mange, og noen ganger ble det sein hjemreise. Trond hadde humor, for det måtte en kar ha som likte tegneserien Pondus og sære bøker av Arto Paasilinna.

Trond og Torhild likte godt å reise, mye ute i Europa, og vi var så heldige å være sammen på øya Lesvos i Hellas et par ganger med en blomsterprakt uten like. Trond var bridgespiller på sin hals, og vi fulgte med på resultatene.

Trond sammen med Harald og Grete Stendalen ved en blomsterrik skrent nær Plomari på Lesvos 1. mai 2011
(Foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Etter at Trond ble syk, ble månedene tøffe, vi fulgte spent med. Vi ble oppdatert av Torhild og av Trond når han innimellom var noe bedre. Dessverre utviklet sykdommen seg, og 1. mai dro Trond ut

på sin siste tur! Noen og enhver hadde en tåre i øyekroken når meldingen kom. Da vi var ute på Brattås siste gang, var det ingen klager å høre. Trond fortalte hvor godt liv han

hadde hatt, hvor mye han hadde sett og opplevd. Det er det siste jeg husker av og det minnet lever videre om en bra kar vi savner veldig!!

En "pensjonistvandring" på Mølen i Larvik 24. januar 2017
Personene på bildet: Harald Stendalen, Trond Risdal, Esther Broch og Øivind Kortner
(Foto: Bjørn Erik Halvorsen)

TROND RISDAL

Et betydningsfullt medlem i TBF de siste 25 årene

Bjørn Erik Halvorsen

Trond i kalkovnen, Brandvik landskapsvernområde på Huglo
Sommerekursjonen til Stord juli 2019

Trond Risdal ble medlem i TBF sommeren 1999. Allerede på årsmøtet i februar 2000 fikk han rollen som foreningens revisor. Dette vervet hadde han bare dette ene året, for allerede på årsmøtet i februar 2001 kom han inn i styret som 1. varamedlem. Og, i styret ble han sittende helt fram til årsmøtet i februar 2018, da han ville frigjøre seg fra administrative oppgaver til fordel for mer

naturnære oppgaver. Etter to år som varamedlem ble han fast styremedlem fra og med årsmøtet i februar 2003. Her må det legges til at i TBF deltar 1. varamedlem på styremøtene og får arbeidsoppgaver i foreningen. I et par år gjorde Trond sluttredigeringen av møteprogrammet, og han satte sammen TBFs årsmeldinger i flere år fra tekstbidragene fra personer i og utenfor styret.

Trond var i flere år knyttet til oppfølginger av planteforekomster. Han var knyttet til telling av strandtorn på Jomfruland, oppfølging av rød skogfrue på Bjønnes i Porsgrunn, telling av flueblom på Hovet i Porsgrunn, og han fulgte i mange år opp en vanskelig tilgjengelig lokalitet med søstermariland på Grønnåsen i Kragerø.

Han var også en ledende person for å få vernet grenmarasal på Løvsjøtoppen i Porsgrunn i 2015. Dette ble en sak som politikerne ønsket å bruke for å bevise at de tok vare på natur. Flere politikere besøkte stedet. En av disse var Høyres miljøpolitiske talsmann Nikolai Astrup.

Trond var fast på foreningens ryddedugnader, spesielt på orkidéenga ved Tangenkaia ved Brevik, ved bakkekløverlokaliteten på Eidanger jernbanestasjon og flueblom-lokaliteten på Åsstranda naturreservat ved Frierfjorden. I en årrekke deltok TBF på dugnader i parken på Mule Varde, og da stilte Trond opp. Det er mye annet som kunne vært nevnt, og noe av dette finner man i avsnittene videre i denne artikkelen.

Trond i *Listéra*

Dette er artikler som Trond har levert til *Listéra*:

Listéra 2-2007: Starr i fokus:

Flaskestarr og sennegras

Listéra 1-2008: Starr i fokus:

Tettstarr og piggstarr

Listéra 2-2017: Strandtorn på Jomfruland (sammen med Bjørn Erik Halvorsen)

Fra og med *Listéra* 1-2008 til og med *Listéra* 1-2018 hadde Trond gjette-

konkurransen i bladet. Dette var i form av plantebilder som leserne kunne sende inn svar på.

Ryddedugnad for flueblom på Åsstranda naturreservat ved Frierfjorden
24. mars 2015

På bildet: Jan Erik Tangen, Trond Risdal og Åse Halvorsen

Trond ble tidlig ansvarlig for møter og turer

13. mars 2002 hadde foreningen et møte med Halvor Sem som kåsør med tittel «Tre i norsk natur». Dette var det første møtet som Trond fikk ansvaret for. Møteansvaret ble fordelt mellom styremedlemmene, slik at hver person fikk i gjennomsnitt ansvar for ett møte på høsten og ett møte på våren. Dette mønsteret ble ikke alltid fulgt, og for eksempel hadde Trond ansvaret for tre møter høsten 2004. Dette ansvaret inkluderte også oppgaven med å skrive referat. Trond ble også en rekke ganger valgt til referent på årsmøtet.

Trond ble første gang ansvarlig for en tur på Villblomstenes dag i 2003.

Dette var en tur på Langøya ved Langesund. Året etter var han ansvarlig for turen på Villblomstens dag ved Tangvallkleiva i Bamble. Han har en rekke ganger vært turansvarlig for tur på Villblomstens dag i samarbeid med Gea Norvegica Geopark ved Rognstranda i Bamble.

Den første medlemsturen som Trond var leder for var til Dammane og Breviksskogen. Den gikk 12. mai 2004. Etter dette fikk han i en årrekke ansvaret for en av turene i turprogrammet. Til sammen har han vært turlleder på 12 av turene i foreningen. Dette inkluderte også å skrive referat fra turene.

Tronds gjettekonkurranse
Klostergården på Bornholm 10. juni 2011
På bildet: Inger Hagen, Rolf Ergon og
Anne Sofie Stordalen

Trond deltok for første gang på en sommerekskursjon i 2002. Den gikk til Karmøy. Etter dette har han vært en flittig deltaker på TBFs sommerekskursjoner. Han var en av de mest aktive deltakerne, og i mange år samlet han inn planter fra turen som ble gjettekonkurranse på kvelden. Da gjaldt det å holde seg nær ham underveis slik at man kunne lære plantenavnene på forhånd. Fra og med ekskursjonen til Öland i 2009

fikk hver person i styret ansvaret for en av dagene på ekskursjonen. Dette omfattet også å skrive referat fra denne dagen. Trond var et muntrasjonsråd alene på disse turene.

Florakartlegging

Florakartlegging var nok den aktiviteten i foreningen som Trond trivdes best med. Da han ble medlem var Floraatlas for Telemark løsningen som vi registrerte funnene i. Floraatlas for Telemark var etablert av TBF i 1984. I 1999 var Bjørn Erik Halvorsen ansvarlig for løsningen, og den ble da administrert på hans private datamaskin. Den første registreringen fra Trond var fra august dette året. Dette var byreseda *Reseda lutea* fra Omborsnes ved Stathelle. I 2001 var det to innrapporteringer fra Trond. Dette var marigras *Hierocloë odorata* fra Løvsjøringen i Porsgrunn og russemure *Potentilla intermedia* fra Eidanger stasjon. I årene etterpå kom det mange innrapporteringer fra Trond til Floraatlas for Telemark. Fra årsmøtet februar 2004 var Trond innvalgt i Floraatlas-komiteén i TBF.

På denne tiden hadde vi også en løsning for å registrere krysslister innenfor en kilometerrute. Trond var med på en rekke krysslister sammen med undertegnede. Disse ble etterpå overført elektronisk til Oddvar Pedersen ved Botanisk museum på Tøyen. Oddvar sa at det var enkelt å ta dataene inn i systemet på Tøyen.

I 2009 sluttet vi å bruke Floraatlas for Telemark og kryssliseløsningen. Da var nettløsningen Artsobservasjoner.no etablert. I løpet av tiden etterpå ble de fleste av registreringene

i floraatlasen overført til Artsobservasjoner. Trond ble en av de flittigste, ja kanskje den flittigste i Telemark, til å registrere karplanter i denne løsningen.

Fra 2010 begynte en gruppe av pensjonister å ta kartleggingsturer til lite kartlagte områder i Nedre Telemark. Siljan kommune ble spesielt godt kartlagt. Det aller meste av registreringene fra disse turene ble lagt inn på Artsobservasjoner av Trond. I tillegg la han inn registreringer fra egne private turer. Det er en betydelig mengde botaniske data som er blitt lagt inn på Artsobservasjoner av Trond.

Trond og kona Torhild tok ofte en tur til Salten for å kunne delta på den lokale florakartlegginga som foregikk i denne delen av landet, samtidig som de besøkte Torhilds slekt. Han har i ettertid fått skryt for sin innsats der nord.

Sammen med undertegnede kom også Trond med på arbeidet med å samle inn herbariebelegg til Botanisk museum. Dette dreide seg ofte om funn som vi var usikre på om vi hadde bestemt riktig. Det dreide seg også om en rekke andre interessante funn. Ca. hvert annet år tok vi så turen til Reidar Elven på Tøyen for å levere de innsamlede beleggene.

Andre aktiviteter

Trond var deltaker på en del av Sabimas seminarer og samlinger. Dette var for eksempel rødliste-seminar (2005), rød skogfrueseminar (2007) og strandtornsamlinger (2011 og 2012). Han deltok også på mange av Sabimas kartleggingssamlinger i Grenland.

Trond ble etter hvert en dyktig person til å artsbestemme plantene. Han ble en kompetanseperson for mange andre medlemmer i foreningen, og han var en dyktig pedagog til å forklare hva man skulle legge merke til på plantene. Spesielt innenfor starr-slekta bygde han opp mye kompetanse. Når noen på turer fant en starr gikk de først til Trond for å få vite hvilken art dette var.

Trond på det smaleste stedet i Imbrosravinen på Kreta 15. april 2009

Ja, det blir absolutt et savn for TBF når vi nå ikke lenger har Trond iblant oss. Han var en verdifull ressurs både i foreningen og utenfor. Personlig har jeg varme minner fra fine turer til middelhavsområdet.

EN NY SNYLTETRÅD *Cuscuta* I NORSK FLORA: KNUTESNYLTETRÅD *C. scandens*

OM "GAMLE" NYFUNN I TELEMARKE OG VESTFOLD

Roger Halvorsen

For snart 15 år siden var forfatteren sammen med Trond Grøstad og Øystein Ruden en tur i Sandefjord til det som kalles Varden jordforbedringsanlegg. Kort fortalt er slike jordforbedringsanlegg et fenomen der blant annet hageavfall blir omgjort til jord som i sin tur benyttes til blant annet jordforbedring i regi av kommunenes gartnervesen.

Vi tre hadde en liten "periode" da vi var innom flere slike anlegg der det kunne dukke opp litt "eksotiske" arter herfra og derfra. "Sjøppelbotanikk" vil vel noen kalle slike botaniske utflukter, men det kan gi litt spennende botanikk med arter som "besøker" norsk flora innimellom. Slike planter dukker opp, blomstrer kanskje og forsvinner uten å sette "spor etter seg" øyeblikkelig, men i form av modent frø som spirer ved en seinere anledning.

En "ny snyltetråd" *Cuscuta scandens* som omsider fikk norsk navn: knutesnyltetråd

Trond hadde vært innom dette anlegget i Sandefjord, Varden jordforbedringsanlegg, i 2008 og funnet en del litt uvanlige ting. Øystein og jeg blei invitert på en tur dit ei stund etter Tronds besøk for å se om noe nytt hadde dukka opp.

Etter å ha gått i kjent "krumbøyd" stil blant haugene i området, stoppa vi

opp ved en snyltetråd som ikke var helt som snyltetråder flest. Den hadde "vikla" seg om noen rester av tomatplanter. Vi var rimelig godt kjent med våre vanlige snyltetråder: hovedarten "snikjetråd" *Cuscuta europaea*, som det står i vår hjemlige flora, med underartene neslesnyltetråd ssp. *europaea*, strandsnyltetråd ssp. *halophyta* og timiansnyltetråd *C. epithimum*. Forfatteren har også vært så heldig at han en gang blei vist linsnyltetråd *C. epilinum* i et dyrkingsbed ved Ölands folkehøyskole, men det er så lenge siden som en gang tidlig på 1990-tallet og er vel nærmest ute av minnet. De få andre artene i norsk flora som er funnet som store sjeldenheter, hadde vi aldri sett, men et par av oss hadde funnet noen små "garnnøsteliknende" planter på våre turer som turister sørpå i Europa, arter som aldri blei artsbestemt.

Så satt vi der da og undra oss. Hva var så dette for noen snurrige greier? Vi dro hjem, brukte telefoner, e-post og floraer, diskuterte og argumenterte, og endte så opp med at dette kunne være noe som hadde navnet *Cuscuta scandens*. Belegg hadde vi sikra oss, og observasjonen havna etter hvert i *Artskart*. Det endte altså med en ny art for norsk flora etter hvert.

Jordforbedringsanlegg dukker opp flere steder, og ofte er det snakk om søppelplasser i tillegg.

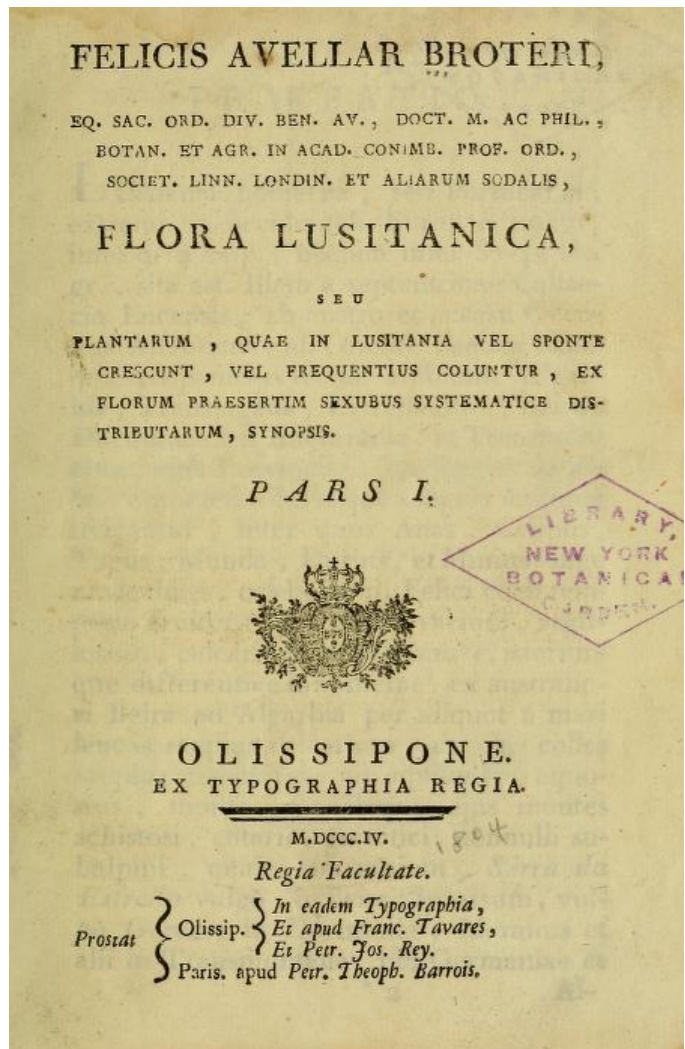
På Taranrød avfallsplass i Tønsberg ligger også et slikt anlegg, her i tilknytning til et større avfallsanlegg. Nå er det lenge siden noen av oss har besøkt stedet, så nå er det nok etter hvert blitt "ryddig og ordentlig" der. I 2010 var det imidlertid litt "uryddig" og spennende, og i august dette året besøkte jeg stedet aleine. Nede i ei dump med sølevann og skitt var det tømt et lass med tomatplanter. En del av tomatplantene var "innhylla" i små tufser av en snyltetråd med litt blomster. Belegg blei tatt. Den likna så tydelig på vår snyltetråd fra Varden i Sandefjord! Den blei sendt inn, og sannelig, funnet blei tatt med i "the Hall of botanical Fame", *Artskart*, sammen med sin artsfelle fra Sandefjord.

Nå får det bli litt "fagbotanikk", ikke bare prat!

I *Norsk flora* står *Cuscuta scandens* oppført på s. 1158 i tillegget. Arten har, ifølge teksten her, sannsynlig sitt opphav, sine aner så å si, i Mellom- og Sør-Europa og Afrika (og kanskje flere steder). Den har trolig kommet inn med matvarer på avfallsplasser. (Se over om tomatplanter, antageligvis fra et gartneri eller liknende.)

Beskrivelse

Cuscuta scandens Brot. blei først beskrevet av den portugisiske botanikeren **Felix de Silva Avellar Brotero**.

Hans beskrivelse fra *Flora Lusitanica* (1804) lyder slik, på latin:

Cuscuta scandens:
C. Trunco aphylo, filiformi, scandenti; glomerulis paucifloris, pendunculatis.
Broter. Hab. in umbrosis humidis, Lupulos alte scandens, non longe a Ponte Agua de Mayas prope Conimbricam. Flor. Augusto. Ann. Siccam.

(*Flora Lusitanica* = Portugals flora. *Lusitania* betød på Broteros tid «største delen av det nåværende Portugal samt de spanske provinsene Salamanca og Careres» (Corneliuson 1997).)

Oversatt lyder deler av denne sideteksten slik:

«Flora Lusitanica, eller planter, som i Lusitania forekommer naturlig, og som kan være dyrket, ordnet systematisk etter blomstenes kjønn, synopsis. Del I.»

Oversettelse av Broteros latinske beskrivelse blir omtrent slik (med god hjelp fra Erik Ljungstrand, Göteborg, og Kåre Homble):

«*Cuscuta scandens*:

C(uscuta). Stengel uten blad, trådformet, oppstigende

(klatrende); fåblomstrete nøster på skaft. Broter(o).

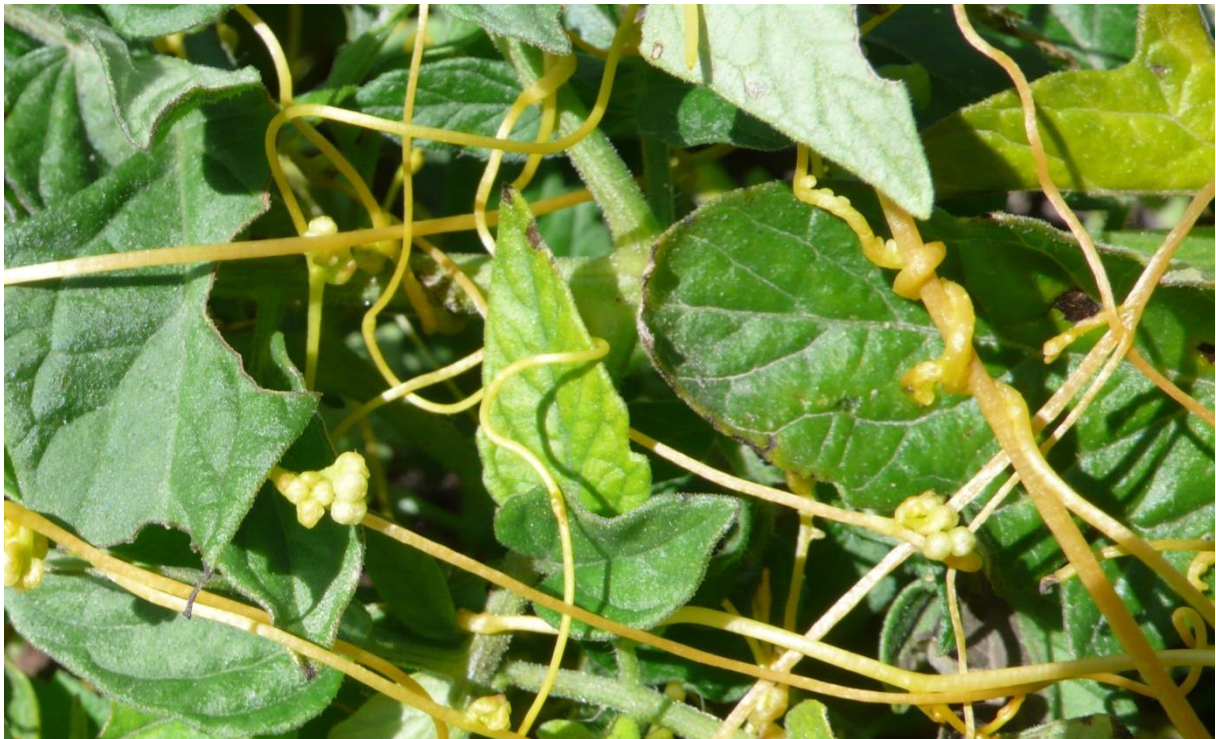
Habitat: på skyggefulle og fuktige steder; klatrer høyt, som *Lupulus* (humle).

(Lokalitetsnavn:) ikke langt fra Ponte Agua de Mayas nær Conimbriga.

Blomstrer i august. Ettårig.

Har sett den bare tørr».

(Teksten i parentes hører ikke med i beskrivelsen i boka.)

Her ser en de små stilka "nøstene" og dessuten "haustoriene" (sugekoppene oppå stengelen til høyre).

Utsprunget blomst. Se "haustorier" like over tommelen.

Nå kan vi se litt nærmere på beskrivelsen

Slekta snyltetråd *Cuscuta* hører til i vindelfamilien *Convolvulaceae* og har rundt 170 arter spredt i tempererte og tropiske områder (Corneliuson 1997). *C. scandens* er funnet noen få steder i Sverige snyltende på forskjellige arter, men den ser ikke ut til å reprodusere. Hos oss er den altså funnet to steder snyltende på tomatplanter på avfallsplass eller jordforbedringsanlegg der avfall fra gartneriavfall sannsynligvis er dumpa.

I en beskrivelse i *Flora Helvetica* (2018) står det at *C. scandens* likner på *C. epithimum*, men stengelen er gul eller oransje, blomstene er 2-3 mm lange og sitter i smånøster. Blomsterkrona har trekanta fliker.

Blomsten har to grifler med "hodeformede" arr, mindre enn fruktknuten. I kronrøret er det "skjell" (flass) som når omtrent opp til innsnittet på kronflikene. Kapselen er litt tykkere enn den er høy og omtrent 2-3 mm brei. Nøstene av blomster har, som Brotero beskriver, ganske få blomster og har stilker. (Se foto!)

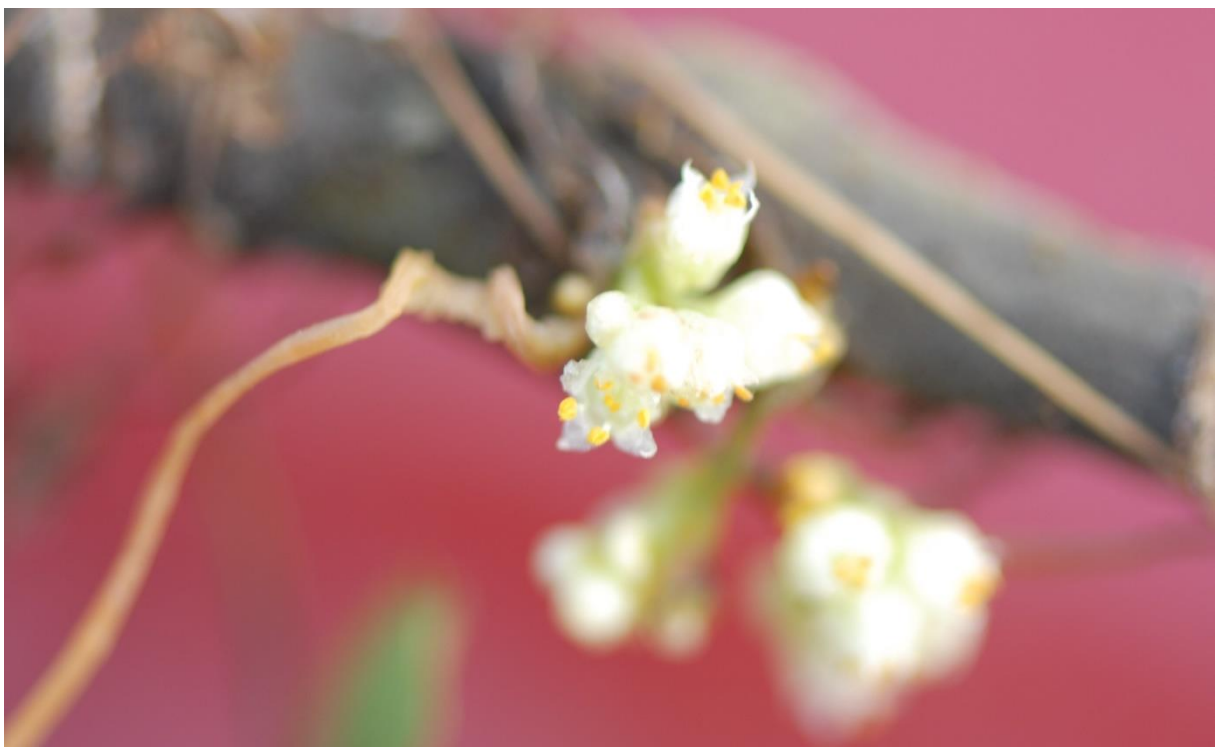
I andre floraer bemerkes det at *C. scandens* kan forveksles med *C. campestris* amerikasnlytetråd (eks. Mossberg og Stenberg (2003)), men at *C. scandens* har færre blomster i "nøstene" og at kapslene er tydelig inntrykte.

I Storbritannia (*C. Stace* (1997)) beskrives slekta som «en urteaktig parasitt uten rot og uten synlig klorofyll, festa til vertsplanta ved

såkalte *haustorier* (ent. haustorium)». Dette er små "sugekopper" som tar fatt i stengelen hos vertsplanta. Når frøa av snyltetråden spirer, dannes det først ei lita rot som visner når stengelen får fatt i vertsplantas stengel. Da trenger haustoriene inn i vertsplantas ledningsnett og tar opp den næringa snyltetråden trenger for å vokse og utvikle seg.

Blomsternøster der en tydelig ser stilken og et nøste med utsprungne blomster

Her kan en ane at kanten på kronflikene er litt "frynsete".

Takk!

Igjen stor takk til Erik Ljungstrand og Kåre Homble for god hjelp til å løse latinske "gåter" fra botanikkens "fagspråk"!

Bildematerialet

Bildene er fra Taranrød og bildene er ved Øystein Ruden.

Felix de Silva Avellar Brotero

Felix de Silva Avellar Brotero var en portugisisk botaniker og professor. Han blei født 25. november 1744 i

Loures i Portugal og døde 4. august 1828 i Lisboa. Han flykta til Frankrike for å unnsnippe den portugisiske inkvisisjonen. I Frankrike utga han skriftet *Compendio de Botanica* for å tjene til livets opphold. Denne utgivelsen førte til at han øyeblikkelig fikk et rykte som botaniker, og da han returnerte til Portugal i 1790, blei han utnevnt som leder for botanikk og jordbruk ved universitetet i Coimbra.

Hans to mest kjente arbeider, *Flora lusitânica* fra 1804 og *Phytographia Lusitaniae selectior* som kom ut i 1816–1827, var de første omfattende beskrivelser av ville portugisiske planter. Som direktør for de botaniske hagene i Coimbra og Ajuda (Lisboa) reorganiserte han og utvidet dem. (Fra Wikipedia.)

Litteratur

Brotero, Felix de Silva Avellar. 1804. *Flora Lusitânica*.

Corneliuson, Jens. 1997. *Växternas namn*. Wahlström & Widstrand.

Elven, R., Bjørå, C. S., Fremstad, E., Hegre, H. og Solstad, H. 2022.

Norsk flora, 8. utg. Det Norske Samlaget, Oslo.

Lauber, K., Wagner, G. und Gyax, A. 2018. *Flora Helvetica*, 6. Auflage. Haupt Verlag AG.

Mossberg, B. & Stenberg, L. 2003. *Den nya nordiska floran*. Wahlström & Widstrand.

Stace, C. 1997. *New Flora of the British Isles*, 2nd ed. Cambridge University Press.

Fra nettet:

Artskart: Nettstedet: *Vis utvalg i kart | Artskart 2*.

(<https://www.artsdatabanken.no>, og søk etter Artskart).

Wikipedia om Felix de Silva Avellar Brotero:

https://en.wikipedia.org/wiki/Félix_de_Avelar_Brotero

VILLBLOMSTENES DAG 2023 MARKERES PÅ ULEFOSS

LESERINNLEGG 14. JUNI 2023 I AVISA KANALEN

Bjørn Werner Nilsen

Kjenner du løkurt?

Søndag 18.juni markeres Villblomstenes dag over hele Norge, ja faktisk i hele Norden! Danmark var først ute med sin villblomstdag i 1988. I 2001 ble det enighet om å ha tredje søndag i juni som en nordisk, felles Villblomstenes dag. Formålet var, og er fremdeles, å gi folk mulighet til å bli kjent med ville planter som vokser i nærområdet.

De fleste kjenner løvetann og blåveis allerede som barn, men er det noen som gjerne vil bli kjent med flere av villblomstene, er 18.juni en dag å merke seg. Bare i Vestfold og Telemark er det villblomstarrangementer 9 ulike steder, så det er mange muligheter.

Her i vårt eget nær-område er det nå mye oppmerksomhet omkring geologien vår, med Fensvulkanen og alle de sjeldne mineralene. Det er en viktig del av grunnlaget for jordsmonnet vårt og dermed også for plantene og naturen for øvrig.

Vi behøver ikke gå langt for å finne planter som er artige å kjenne. De fleste kjenner karve som krydderet i surkålen til jul, men det er ikke så mange som vet at den finnes i veikantene våre. Mange av de ville matplantene er såpass fåtallige at de mange steder bør få stå i fred. Men det er nok å ta av for de som vil høste fra naturen. Skvallerkål kom til Norge som matplante, men er nå mest bare et forferdelig ugras. Er du interessert i matnyttige planter, er den virkelig verdt å lære om. Det er få "ting" du garantert vil få lov til å

forsyne deg av fra naboens bed, men hjelp til å tukte skvallerkål sier han neppe nei til! Med en stavmikser kan friske, nye skvallerkålblader brukes til den lekreste suppe. Det gjelder også brennesle, som de fleste kjenner. Ikke mange vet at den inneholder fire ganger så mye c-vitaminer og fem ganger så mye jern som spinat! Fantastisk plante! Ikke rart at den beskytter seg så godt den kan med sine brennhår! Vi vet nå at nordmennene tok med seg brenneslefrø til Island og dyrket i stor stil. Bladene var til mat, mens fibre i stengelen ble brukt til tekstiler, myke som bomull. De undertrøyene var ikke for hvermann!

Vinterkarse er også ei plante som er så vanlig at en her hos oss med god

samvittighet kan plukke topper av dem mens de enda er i knopp og bruke dem, som en ellers bruker brokkoli. Ei annen artig plante, som er mindre vanlig, men som finnes mange steder i veikantene her på Ulefoss, er løkurt. Gnir du på bladene, kjenner du typisk løklukt. Den er høyst spiselig og kan anbefales til pesto til gourmetmat, men altså ikke til hverdagsbruk. Vi skal ikke risikere at den blir borte. Den er så fin der den står, og den er vår spesielle veikantplante!

«Nome-avdelingen» av Telemark Botaniske Forening sørger for blomstervandringen i veikanten den 18.juni.

Botaniske forening, avd. Nome

Kommentarer fra *Listéra*-komiteen:

Vinterkarse er med i Artsdatabankens liste over fremmedarter og hadde en stund kategori «høy risiko». Denne kategorien er nå endret til «lav risiko».

Institutt for Biovitenskap sier at løkurt inneholder blant annet sennepsoljegykosider som kan gi opphav til giftig blåsyre (HCN). Dette er generelt for arter i korsblomstfamilien slik som for eksempel kål og reddik. Så lenge man spiser slike planter i begrensede mengder, så bør ikke dette gi noen problemer.

VILLBLOMSTENES DAG I TELEMARK 2023

Bjørn Erik Halvorsen

I Telemark ble disse turene arrangert:

Drangedal: Knarrbua – Myrheim, Else Selman, 11 deltakere

Hjartdal: Sauland, David Mundal, kun turlleder kom

Porsgrunn: Sildevika, Sissel Dukefoss, 8 deltakere

Siljan: Gorningdammen – Kiste jakthus, Arnt Harald Stendalen, 23 deltakere

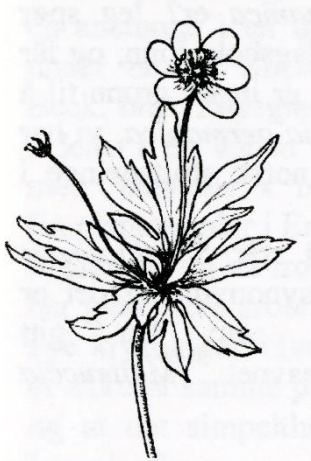
Nome: Romnesvegen, Bjørn Werner Nilsen og Bjørn Erik Halvorsen, 6 deltakere

Listéra for 20 år siden

OM NAVNEFORVIRRING OG IDENTITET

Elin Conradi

I et selskap vi var i påstod en dame med stor sikkerhet at det

Gulveis. Fra Nordhagen.

vokser gulveis på Sørlandet, hvilket ifølge floraen ikke kan være riktig. Men damen hadde rett, hun, ut fra sitt lokalspråk. Det er kusymren som ifølge Høeg har fått det

navnet i Kristiansand-området.

Det blir heller ikke lettere å orientere seg blant andre norske planter når Norsk plantenomen-

Kusymre. Fra Lid.

klaturråd har foreslått at sverdlilje ikke lenger bør hete sverdlilje, fordi den ikke tilhører liljefamilien. Den bør hete sverdiris. Ifølge

Høeg kaller folk over store deler av

landet denne planten for lilje bl.a. på grunn av bladenes form.

Den sør- og vestlandske *Primula vulgaris* heter kusymre både lokalt og i floraen, men når den kommer inn i hus og have i form av hybrider bør den ifølge Norsk plantenomenklaturråd bli til en kusymreprimula.

Det er ikke bare på norsk det kan bli språkforvirring. Vanskelig blir det også når det internasjonale plantespråket bærer preg av at botanikere kan ha forskjellige meninger om hva planten skal hete.

Stakkars strutsevinge, eller kanskje heldig, som har vært gjenstand for så megen oppmerksomhet?

Bregner er spennende, og særlig har jeg lagt min elsk på vår egen flotte strutsevinge. Da jeg fant et ukjent navn, *Matteuccia germanica*, i en katalog ble jeg nysgjerrig - kanskje er det en lillebror til strutsevingen? Og jeg begynte å lete ...

Hverken i det danske eller det norske Hagebruksleksikonet var det noen slik plante, heller ikke i *Flora Europaea*. Men der var det en som het *Struthiopteris germanica*, med synonymene *Struthiopteris filicastrum* og *Matteuccia struthiopteris*. Begynte jeg å nærme meg?

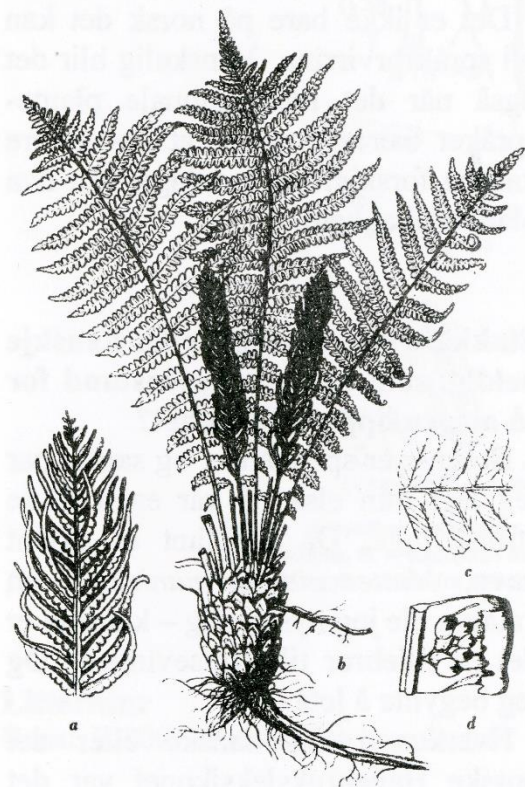

Sverdlilje. Fra Lid.

I Hegis store floraverk *Illustrierte Flora von Mittel-Europa*, finner jeg en plante som heter *Struthiopteris germanica*, men nå som synonym for *Onoclea struthiopteris*.

Det er flere bøker å bla i:

I Linnés *Species plantarum* er det heller ikke hjelp å få, bare mer forvirring. Etter litt leting finner jeg navnet *Struthiopteris* i registeret, men nå i slekten *Osmunda*. Ikke noe endelig svar her heller.

Strustevinge *Matteuccia struthiopteris* (L.) Tod.
Tegning av Miranda Bødiker. Fra Nordhagen, 1944.

Jeg går videre i bokhyllen:

I Hyllanders *Nordisk kärlväxtflora* finner jeg en plante som heter *M. struthiopteris*, og med en hel rekke av kombinasjoner i synonymy: *Osmunda struthiopteris*, *Onoclea struthiopteris*, *Struthiopteris filicastrum*, *Pteris struthiopteris*, og *Struthiopteris germanica*.

Værsgo' bli gær'n! Nå har jeg registrert åtte forskjellige navn gjennom årene på denne bregnen. Men har jeg nå endelig funnet ut hva *Matteuccia germanica* er? Jeg spør min private oppslagsbok, Finn, og får bekræftelsen: Det er ingen grunn til å bestille *Matteuccia germanica*, vi har allerede nok av norsk strutsevinge i haven.

PS: I siste Lid står *Struthiopteris filicastrum* som synonym, og det er selveste Linné som har gitt strutsevingen navnet *Matteuccia struthiopteris*.

Stakkars "halvveis", hva skal nå du egentlig hete?

Navnet hvitveis er greit, alle nordmenn kjenner den, og svært mange vet at det er en *Anemone* som har fått navnet *nemorosa*, som forteller at den vokser i lunder. På norsk har denne kjære vårplanten, som seg hør og bør, mange norske navn, avhengig av hvor i landet vi bor.

At en plante får sitt lokale landspråk er greit. "-veisene" heter jo "sippa" på svensk, og det lærer vi oss lett, men å diskutere vårblomster med en danske er kanskje lettest for en nordmann fra Trøndelag, for en "simmer" og en "sømmer" er det samme.

Hvitveisens gule motstykke er langt mer uvanlig, og den har fått et latinsk navn som forteller at den ligner en soleie i fargen, *ranunculoides*. Men så har det seg altså slik at hvis disse to møtes kan de krysse seg, og nå begynner vanskelighetene med å gi disse blomstene navn.

Med både forskjellige lokalnavn og nasjonalnavn, burde det være godt å ha latinen å ty til men så opplever vi at de latinske navnene på en krysning blir en utfordring. Hvis vi oppdager en anemone i en utenlandsk katalog under navnet *Anemone x lipsiensis* Beck, blir vi nysgjerrige og begynner å lete. I en annen katalog fristes vi med *Anemone x intermedia* Winkl. En plantesamler i England kjøper *A. x lipsiensis*, og så tror vi kanskje at vi har gjort store erobringer i spennende nye krysninger. Hvem kan ane at det er akkurat samme planten det gjelder, og at det simpelthen er en naturlig krysning?

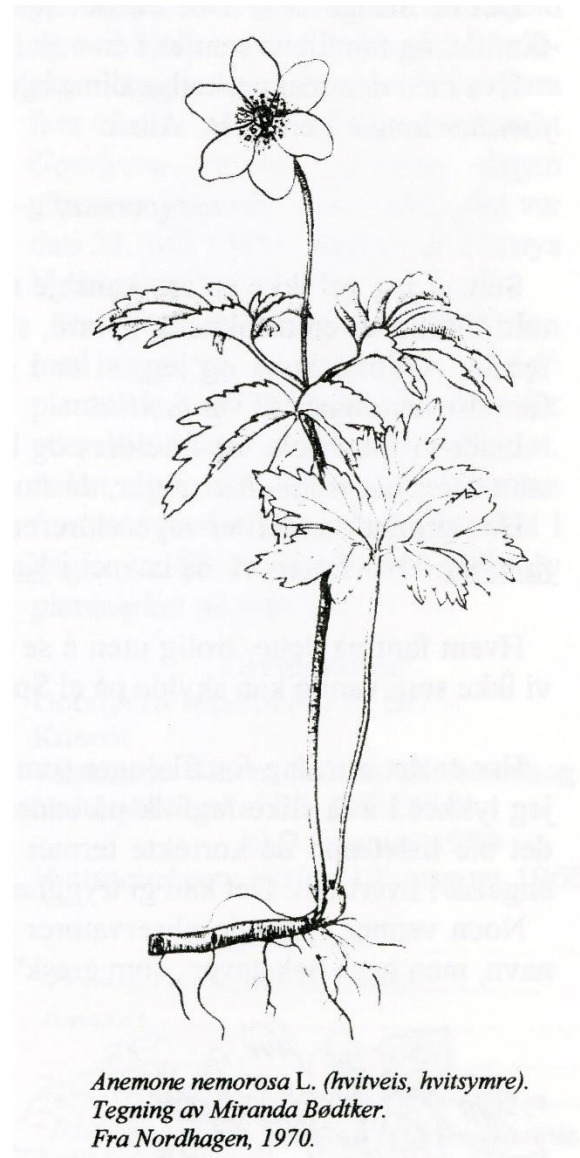
Det forkortede personnavnet etter plantenavnet minner oss om at det å navngitte planter ofte er en personlig sak. Både Beck von Mannagettu u. Lerchenau (1856-1931) i Tsjekkoslovakia og M. Winkler (1812-1882) mente nok at det var noe spesielt ved denne planten, slik at den også burde få et eget navn. Hvem som var først ute er ikke godt å si, men når Beck gav den navn, var det kanskje fordi noen hadde funnet krysningen i nærheten av Leipzig (*lipsiensis*)?

I Mossbergs *Den nordiska floran* fra 1992 finner vi ikke noen "halvveis".

I 1994-utgaven av Lid heter planten ganske enkelt *Anemone nemorosa x ranunculoides*, men i det svenske *Kulturväxtlexikon* fra 1998 finner vi *Anemone x lipsiensis*.

For oss nordmenn er ordet gulveis og begrepet "krysning mellom hvitveis og gulveis" entydig og greit, men helst bruker vi gulveis-elskere kjælenavnene "halvveis" og "midtveis".

Vi har i mange år hatt en liten bestand av "halvveis" og mener at en slik krysning mellom hvitveis og gulveis er steril, men hvorledes kan det da ha seg at det kom en ny plante mange meter bortenfor? Vi undres...

Anemone nemorosa L. (Hvitveis, hvitsymre).
Tegning av Miranda Bødtker.
Fra Nordhagen, 1970.

GEITRAMS

Veronika Olsen

Mektig, stolt og i flertall.

Heldigvis lenge før årets første løvfall.

Populær blant landets viktigste insekter, gir de livet et helt nytt spekter.
Langs elvebredder og veikanter, er du helt klart en av Norges vakreste planter.

I purpur og rosa de står, strekker seg mot livets år.

Gode barndomsminner de bringer frem, lyser opp som diadem.

De klorer seg fast i forskjellige underlag, helt fram til avskjedsdag.
Helt siden den første istid, og gjennom årenes splid, holder du fortsatt stand til
tross for flomvann.

Men snart er tiden omme, for kort den er...

Et magisk skifte vil vise seg snart, selv om du er av samme art.

Så lager du en kapsel. Full av hvitt dun. Med høstens farger i bakgrunn.

Til nye steder vinden bringer, gjennom sarte englevinger.

KARLJOHANSVERN, en liten bit av Horten og Vestfold en junidag i 2023

Når en først er i Horten, så er dette en liten botanisk perle.

Roger Halvorsen

Det hender at en av og til har et ærend å gjøre i Horten, for eksempel å kjøre noen til Horten-Moss-ferga. Om en da har et lite snev av blomsterinteresse og det er forsommer, og om man så selvfølgelig har tid, så kan en ta seg et lite sveip ut på Karljohansvern for å se hvordan det står til med floraen rundt om på restene av en gammel ballaststyrting ved det som vel en gang var en del av den norske forsvarsmakten. Ta deg en rusletur foran den gamle "hangarane" (gamle flyfabrikken - det er vel det det var?) eller i strandsonene med badeplasser og det hele.

La meg først få lov til å ta for meg skuffelsen som møter en når begrepet "utvikling" er på gang. Omtrent der veien stopper for "allmentrafikken" og det er parkering for dem som skal nyte badelivets gleder, ligger det ei lita badestrand ut mot en, ifølge avisoppslagenes "katastrofeoverskrifter", hendøende Oslofjord.

For et par år siden, eller kanskje tre (?), var stranda her og der flekkvis grønn av klorofyll fra strandplanter av mange slag. Dette er melder *Atriplex*, strandrug *Leymus arenarius* og hva som kan finnes i grensen mellom saltvann og fastmark. Her ruslet jeg den gang med blikket vendt

mot "klorofyllet" for å se om det kunne være noe av interesse.

Glad gikk jeg derfra etter å ha konstatert at «Jo, her var det litt rom for noen eksemplarer av sølvmelde *Atriplex laciniata* og et par individer av havreddik *Raphanus raphanistrum* ssp. *maritimus*».

Fargereseda *Reseda luteola*
(Foto: Øystein Ruden)

Junidagen i 2023 blei det hele vendt til forargelse og litt oppgitthet. Hele den fine "naturstranda" var sopt rein for klorofyll og jevnet ut (med gravemaskiner?) for "utviklingens

skyld" og for badehungrige hortensborgere.

Et par hundre meter lenger sør finnes en gangvei som går ned mot stranda, og her ligger et lite stykke villnis fylt opp av ubestemte bjørnebærsorter og en usannsynlig fin bestand av vakkert blomstrende jordflatbelg *Lathyrus tuberosus*. Skal en dømme etter observasjoner og innsamlinger i *Artskart*, valfarter en del botanisk interesserte ned hit med jevne mellomrom. Jeg tror at den lille pletten nå også er i fare for å bli ofret på "utviklingens alter" selv om en ganske sjelden og vakker plante holder hus her. Det var denne historiens "tristesse".

Et spontanbesøk til Karljohansvern (Møringen) en dag i juni

Fruen og jeg skulle kjøre naboen til Horten-Moss-ferga og bestemte at vi etterpå skulle ta en tur bortom "ballastplassen" for å se om det var noe artig å finne. Det var det jo! Store deler av området sør for "hangarane" var smekkefullt av blomstrende krypmure *Potentilla reptans*, så mye at deler av bakken var gulfarget. Bladene var små, dog lett gjenkjennelige, mens blomstene hadde normal størrelse.

Borte ved "hangarane" hadde jeg en gang for mange år siden blitt vist fargereseda *Reseda luteola* av min gode venn Trond. Rundt bygningene var det nå satt opp et gjerde som det gikk an å forsere med noen "botanikervennlige" anordninger, og inne ved veggen av hovedbygningen sto det oppmarsjert 17 eksemplarer av

resedaen, 11 i blomst og 6 rosetter til neste års blomstring. (Jeg ser av *Artskart* at noen få andre har vært på stedet de siste åra). Arten blei forresten først funnet på Møringen av Arne Magnus 1.6.1897. Så gikk det noen år, faktisk 105 ifølge *Artskart*, før den blei funnet på stedet igjen, da av Trond Grøstad og Knut Fredriksen.

Andre artige ting på stedet?

I stranda nedenfor sto et enslig lite eksemplar av asparges *Asparagus officinalis* ikke langt fra ei lita tue av strandkjeks *Ligusticum scoticum*. Den siste er ikke av de sjeldneste, men kjekk å se likevel.

En annen opplevelse var mengdene av gulmaure *Galium verum*, stormaure *G. album* og hybridene mellom dem, *G. x pomeranicum*. Et sant kompleks av fargevarianter. Det skal jeg komme tilbake til ved en annen anledning i en annen artikkel. Likeså må jeg også komme tilbake til store forekomster av en underart av kveke, kalt sandkveke *Elytrigia repens* ssp. *arenosa* som sto i fine bestander oppe mellom stranda og markene som var fulle av maurer.

Noe annet snadder på turen?

Tja, da vi dro hjem, snirklet vi oss opp gjennom nedre bydel på vei til "hovedutfartsåren" fra Horten. Oppe i bakken, like før vi svingte ut på veien mot Falkensten, blei det en stopp for ei stor og litt uvanlig korgplante som viste seg å være en beiskeblom *Picris hieracioides*. Denne arten har jeg sett i Horten to ganger før og en gang i Tønsberg, der Trond har vist den

fram. Det er ei gild plante det er verdt å stoppe ved og ta en titt på. Den sto i veikanten ved en beplantning som også inneholdt et gras på vei opp.

En "avlegger" blei tatt med til dyrking, og etter et par uker spirte det fram, etter mitt skjønn, det mest

"framgangsrike" ugraset vi har fått inn i Vestfold: hønsehirse *Echinochloa crus-galli*. En besvikelse i grunnen, men nå også som ugras utenfor de vanlige vokseplassene i alle slags åkrer.

Krypmure *Potentilla reptans*
(Foto: Øystein Ruden)

Fra nettet:

Artskart: Nettstedet: *Vis utvalg i kart / Artskart 2.*

(<https://www.artsdatabanken.no>, og søk etter Artskart).

STORSKJOLDBÆRER *Scutellaria altissima* L. (Og litt om tre andre arter av skjoldbærerslekta i Norden)

OM "GAMLE" NYFUNN I VESTFOLD OG TELEMARKE

Roger Halvorsen

I Mossberg/Stenberg's *Nordens flora* (svensk utgave, 2018) er fire arter av slekta skjoldbærer *Scutellaria* beskrevet (svensk navn i parentes):

(Vanlig) skjoldbærer (frossört)

S. galericulata er den vanligste med vid utbredelse i Danmark, Sverige, Finland og Norge med unntak av fjelltraktene og de to nordligste fylkene.

Dvergskjoldbærer (småfrossört)

S. minor er den sjeldneste med noen svært få lokaliteter fra Skåne i Sverige.

Toppskjoldbærer (toppfrossört)

S. hastifolia har sitt nordiske utbredelsesområde i Sør-Finland og i Sverige hvor den finnes i kystområdene langs Østersjøen, i hovedsak fra Blekinge til nordre Uppland og så vidt inn i de sørøstre delene av Västmanland samt Öland og Gotland. I Danmark (Hartvig 2015) er den kjent bare fra Bornholm hvor den har noen få forekomster.

Storskjoldbærer (stor frossört)

S. altissima er en art som er forvillet og har blitt bofast i alle fall i Norge, Sverige og Danmark. I Sverige er den kjent fra forekomster meget spredt. I Danmark og Norge er den i begge landene funnet på under ti lokaliteter.

Ingen av artene er kjent fra Island.

Storskjoldbærer ved Vallø i Tønsberg

Storskjoldbærer *Scutellaria altissima*

Storskjoldbærer ved Vallø i Tønsberg i 2020 trodde jeg var et nytt bekjentskap da Trond Grøstad ga meg "audiens" på en lokalitet som var nyopptaget sommeren 2020 av han og Øystein Ruden. Men den gang ei, Øystein og jeg fikk den forevist på en tur vi hadde til København i 2016.

Uansett, på høsten 2020 dro vi ned til et område jeg kanskje helst vil karakterisere som et "skrotemarksområde" på motsatt side av veien mot Vallø båthavn. Jeg har nevnt det før i en "rapport" om et besøk i Tønsbergområdet i *Listera* (2020, hefte 2). Et par ganger har jeg besøkt stedet igjen (2023), og det viste seg at storskjold-

bæreren hadde en langt større utbredelse på lokaliteten enn slik Trond og Øystein fant den, og langt mer enn jeg kunne ane da jeg kom dit igjen. Skjønt, etter at jeg tok med hjem fra området en liten "rotstikling" i 2020, har det vist seg at man ikke bør gi den for "frie tøyer" i et "godt og fredelig hjem" der luking ikke er den viktigste hobbyen. I år var det godt med frøplanter, noen også med sein blomstring. I dag finnes det her og der mange store tuer av vakkert blomstrende storskjoldbærere på lokaliteten.

Scutellaria er ei stor slekt

Corneliuson (1996) oppgir at slekta har cirka 300 arter, at den er kosmopolitisk (med unntak av Sør-Afrika). Navnet kommer av det latinske ordet *scutella* som betyr «liten skål» eller «tefat», fra det førklassiske latinske «*scutra*» som betyr *skål*. «-ella» er et såkalt diminutiv-suffix (= et etterheng som er en forminskende betydning) og har i tillegg et suffix (= etterheng) «-aria». Lid (2004) har imidlertid oversatt det latinske «*scutella*» med «*et lite skjold*», et navn etter Jacopo Antonio Cortuso (1591), mens Fægri (1970) mener at det ikke har noe med ordet «skjold» (latin *scutum*) å gjøre.

Galericulata er av Corneliuson oversatt med «liten skinnlue», mens Smith (1972) skriver at det betyr «hjelmliknende» (helmet-shaped).

Minor betyr «liten» og *hastifolia* betyr «med spydforma blad».

Altissimus kommer av det latinske «*altus*», høy og «-issimus» som er en anvendelse av «superlativ», slik at meninga blir «meget høy» eller «den aller høyeste».

La oss se litt på storskjoldbærere.

Norsk flora (2022) opplyser at storskjoldbærere har sitt utspring i Sørøst-Europa og Kaukasus. Den er innført som prydplante og funnet noen få steder i Viken, Oslo, Agder og nå Vestfold. Den blei først funnet i fri natur i 1962 av Johs. Johannesen på Oddernes i Kristiansand. Så er den også samla på ei fylling i Tøyenhagen i 1947.

Storskjoldbærere skiller seg fra vanlig skjoldbærere ved at støtteblada i blomsterstanden er små og forskjellige i formen fra de "vanlige blada" nedover stengelen. De "vanlige blada" hos storskjoldbærere har lange skaft, er grovtanna med butte tenner, mens de tilsvarende blada hos vanlig skjoldbærere er kortskafta, nærmest sittende og smalere.

Storskjoldbærere danner etter hvert store tuer med blomster sittende på rad og rekke oppetter øverst på stengelen.

Det stilles spørsmål i *Norsk flora* om hvorvidt arten er "bufast" i Norge. Ved Vallø har den i alle fall fått godt fotfeste og er lett å se der den noen steder rager godt over den øvrige vegetasjonen.

Litteratur

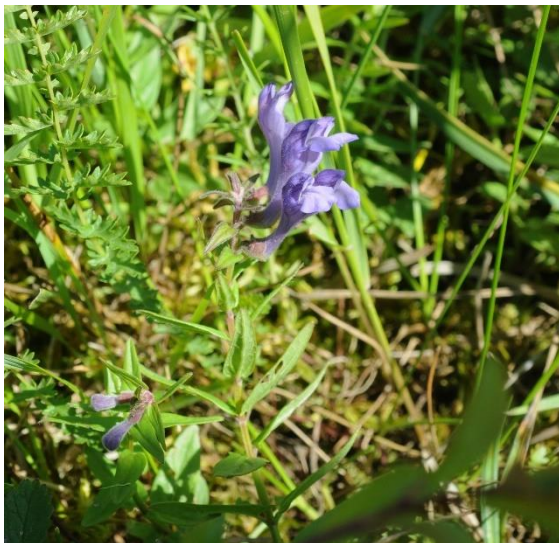
Corneliuson, Jens. 1997. *Växternas namn*. Wahlström & Widstrand.
Elven, R., Bjorå, C. S., Fremstad, E., Hegre, H. og Solstad, H. 2022.

- Norsk flora*, 8. utg. Det Norske Samlaget, Oslo.
 Fægri, Knut. 1970. *Norges planter*. J. W. Cappelens Forlag AS, Oslo.
 Halvorsen, R. 2020. Augusteventyr i søndre Vestfold: Med store ”smågleder” en regnværstdag eller ”Veikantbotanikk” med ”tørrpils” til. *Listéra* 35(2): 46-53
 Hartvig, Per & Vestergaard, Per (red.) 2015. *Flora Danica*. Gyldendal Fakta, København.
 Lid, J. & Lid, D.T. 2004, *Norsk flora* 7. utg. v/ Reidar Elven. Det Norske Samlaget, Oslo.
 Mossberg, B. & Stenberg, L. 2018. *Nordens flora*. Bonnier Fakta.
 Smith, A. W. 1972. *A gardener's dictionary of plant names*. Cassel, London.

3 Skjoldbærere:

Storskjoldbærer *Scutellaria altissima*

Toppskjoldbærer *Scutellaria hastifolia*
 Knisa mosse, Öland
 (Foto: Bjørn Erik Halvorsen)

(Vanlig) skjoldbærer *Scutellaria galericulata*
 (Foto: Bjørn Erik Halvorsen)

ØSTERRIKSK TIMIAN *Thymus odoratissimus* Mill.

OM "GAMLE" NYFUNN I VESTFOLD OG TELEMARK

Roger Halvorsen

Østerriksk timian, Presteløkka ved Kysthospitalet i Stavern

Nå har den fått nytt navn og et norsk navn også! Sånn er det! Den het *Thymus glabrescens* første gang jeg fikk høre om den, og den hadde den gangen ikke fått noe norsk navn. En *Thymus* var det, et navn som kommer fra det greske *thymos* eller *thymon* og som blei brukt av Aristoteles, død 322 f.Kr., om planta timian. Hos Jens Corneliuson (1997) er det også tatt med at det betyr *kyndel* (norrønt: *kyndill*), som etter mine norske og svenske ordbøker er det samme som

en fakkell, eller tidligere "voksløs". Men sammenhengen her har jeg ikke klart for meg. Vi kjenner til begrepet "kyndelsmesse" som har sammenheng med kyndel. I Bibelen (3. Mosebok 12, 2-4) var det en jødisk tradisjon at barna skulle framstilles i tempelet etter en "renselsesprosess" som kvinnene måtte gjennom etter fødselen. Feiringa av kyndelsmesse (2. februar) er visstnok en kristen feiring av denne renselsesprosessen. I hedensk tid var det også en romersk

fest, *lupercalia*, som lenge hadde blitt feiret til ære for gudinnen *Ceres* der lys blei brukt. Feiringa foregikk 2. februar.

Artsnavnet *glabrescens* betyr ifølge Lid «*som held på å verta snau*», en betydning Corneliuson også har kommet fram til.

Ny flora, nytt navn

En ny flora kom, *Norsk flora* (2022), og så het timianarten plutselig *Thymus odoratissimus* og hadde i tillegg fått et norsk navn: østerriksk timian. *Odoratissimus* er hos Lid oversatt med «*med den finaste angen*». The Royal Botanic Garden Kew skriver på nettet at navnet *Thymus odoratissimus* er et synonym til *Thymus glabrescens*. Andre steder på nettet finnes det et stort antall synonymer.

Navnet *Thymus odoratissimus* slik det benyttes i *Norsk flora* (2022) stammer fra navne-autoren Mill. (Philip Miller (1691-1771), engelsk botaniker). Det samme navnet er også benyttet av navne-autoren M. Bieb. (Baron Friedrich August Marschall von Bieberstein (1768-1826), tysk flora-utforsker i sydvestre keiserriket Russland), og som dermed er en annen art. Bieberstein har mangelfull dokumentasjon av sin art, slik at hans navngivning trolig blir strøket fra botanikkens navnelister. Dette skulle åpne for at Millers navn blir enerådende og derfor bør brukes? Men, inntil videre mener Kew's planteoversikt på nettet at artsnavnet *glabrescens* bør benyttes på østerriksk timian.

Jeg kan ikke fri meg for at dette med en ny flora med nye navn og mange forandringer minner litt om hva jeg som lærer i over 40 år opplevde (som så mange andre lærere): Hver gang vi fikk ny regjering, fikk vi en ny "undervisningsminister", og snart etter en ny utgave av en "mønsterplan" (eller kanskje riktigere sagt en ny læreplan) for grunnskolen.

Vi er mange som kjenner historien om Olaf Svendsen som "reviderte" plantenavnene på herbariearkene hver gang en ny utgave av Lids flora kom ut. Når "neste" flora kom, snudde han hele stabelen av planter og begynte på ei ny runde med nye merkelapper og nye navn.

Funn av østerriksk timian er ikke behørig presentert ennå

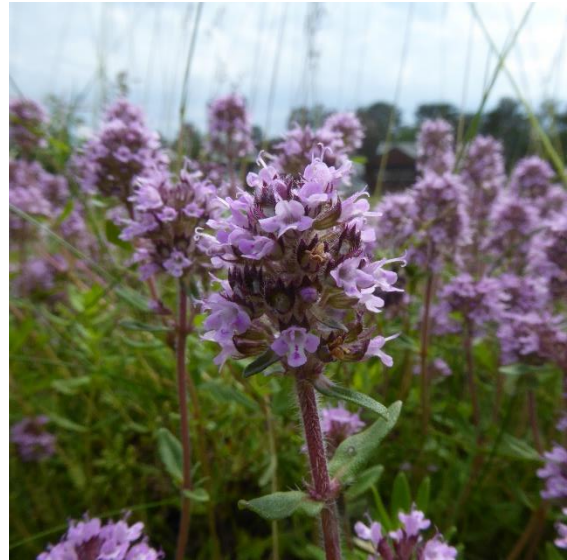
Rundt 2006 fikk flere av oss i "meldingstjenesten" beskjed fra Stavern om funn av en timian som Trond hadde funnet på et plenområde inntil Presteløkka ved Kysthospitalet i Stavern. Den dukket fram på en nysådd plen. Den hadde, som nevnt over, fått navnet *Thymus glabrescens*.

Thymus odoratissimus Mill. er tatt inn i den norske navnebasen, men ikke gjort til gjeldende navn for arten, dvs. *Thymus glabrescens* Willd. er ikke gjort om til synonym for *Thymus odoratissimus* Mill. Den norske Artsnavnebasen, og dermed også Artskart framstiller det derfor som om *Thymus glabrescens* Willd. og *Thymus odoratissimus* er to forskjellige arter.

I den internasjonale artsbasen, GBIF, er Tronds funn fra 2006 kommet inn, både som et av 162

registrert på synonymet *Thymus glabrescens* Willd. og som et av 776 registrert på det for tida gjeldende navnet *Thymus odoratissimus* Mill. I GBIF vises bilde av Tronds belegg på herbariearket, og også opplysninger om et belegg fra samme lokalitet datert 2008 innsamlet av C. Wigermo, Å. Svensson og B. Nilsson. Fra Sverige foreligger opplysninger om et funn fra Søndre Skåne datert 2012.

Slekta *Thymus* er av Jens Corneliuson definert som en eurasisk slekt med rundt 400 arter, men jeg har en følelse av at artsantallet kanskje er økt i løpet av de rundt 25 åra det har gått siden han utga boka *Växternas namn*. Å finne en bestemmelsesnøkkel for denne slekta er for en amatør ikke lett. Derfor får vi heller være enige i bestemmelsen fagkompetansen har kommet fram til, enten den nå skulle hete *Thymus glabrescens* eller *Thymus odoratissimus*.

Østerriksk timian, Presteløkka ved Kysthospitalet i Stavern

Jeg kan anbefale å ta en tur ned til plenområdene på Presteløkka ved Kysthospitalet i den fineste blomstringstida når "plenvokterne" omsorgsfullt har svinget utenom de store tuene her.

Arten og lokaliteten har jeg tidligere kort omtalt i *Listéra* 2019 nr. 2.

Litteratur

Corneliuson, Jens. 1997. *Växternas namn*. Wahlström & Widstrand.

Elven, R., Bjorå, C. S., Fremstad, E., Hegre, H. og Solstad, H. 2022.

Norsk flora, 8. utg. Det Norske Samlaget, Oslo.

Halvorsen, R. 2019. Om spennende planter i Stavern, Larvik kommune. *Listéra* 34(2): 49-59

Lid, J. & Lid, D.T. 2005, *Norsk flora*, 7. utg. v/ Reidar Elven. Det Norske Samlaget, Oslo.

Fra nettet:

Artskart: Nettstedet: *Vis utvalg i kart | Artskart 2*.

(<https://www.artsdatabanken.no>, og søk etter Artskart).

Artsnavnebasen: <https://www2.artsdatabanken.no/artsnavn/Contentpages/Sok.aspx>

GBIF – <https://www.gbif.org/search>

Royal Botanic Gardens, Plants on the World Online. <https://powo.science.kew.org/>

ØSTERSJØRØR *x**Ammocalamagrostis baltica* KORREKSJON i artikkel i *Listéra* 2023 nr. 1 (og litt til).

Roger Halvorsen

I artikkelen om «*Marehalm og østersjørør*» i forrige utgave av *Listéra* blei det opplyst i bildeteksten under bildene på sidene 10 og 11 av østersjørør *x**Ammocalamagrostis baltica* at bildene var tatt på Saremaa i Estland. Dette er feil. Bildene er tatt ved Pape i Latvia 15.6.2010.

De samme to aksa fra Pape, Latvia som var avbildet i forrige *Listéra* (foto: Øystein Ruden)

En annen ting er at disse to bildene kanskje kan være av den hybridform, som kalles *nm. epigeioidea* og som står nærmest foreldrearten bergjørørkvein *Calamagrostis epigejos* ved at den er grovere

i akset enn eksemplaret som er avbildet på Jomfruland, og som trolig er en *nm. intermedia*. Se bildet i forrige artikkel og se også de to vedlagte bildene Øystein Ruden har sendt meg tatt i Latvia! Det ene av hans bilder viser de to samme aksa som er avbildet på s.10 i *Listéra*. På det andre bildet, også fotografert i Latvia på samme lokalitet, ser en at denne hybridformen derifra er en del annerledes både når det gjelder farge, og ved at akset er smalere og kan minne mer om Jomfrulands-eksemplaret. En annen ting som en kan ane på bildet i forrige artikkel er at bak de to "litt tykke aksa" står det til høyre noen aks som kan være de samme som Øystein har avbildet på sitt andre bilde.

Eksemplar fra Pape, Latvia som minner om det fra Jomfruland (foto: Øystein Ruden)

Når en så leser seg opp om denne problematikken i Schous, Winds og Lægaards bok «*Danmarks græsser*»

s. 170 og 171, ser en at forskjellene hos nothomorfene er tydeligst når en kan sammenlikne de såkalte *kallushåra* i blomstene. Det lar seg ikke gjøre annet enn ved å undersøke levende/presset materiale. For slike

"operasjoner" duger ikke fotografier. Med slike forskjeller som er beskrevet i forbindelse med nothomorfene, kan en likevel få en rimelig mistanke.

Litteratur

Schou, J. C., Wind P. & Lægaard, S. 2014. *Danmarks græsser*, 2. utg. BFN's forlag.

LØVETANN OG SØPPELSPANN

Jarle I. Kvam

Den sto der ved mitt søppelspann
en liten rufset løvetann.
Sveisen den var fin og gul,
og følte seg nok ganske cool

Men om litt så vil du sjå,
at busten den blir ganske grå
og den som var så gul og frekk
får toppen feid av vinden vekk

KNORTETJERNAKS *Potamogeton trichoides* Cham. & Schlecht. STRØKET FRA SKIENSELVA

Bjørn Erik Halvorsen

Denne sommeren fikk vi henvendelse fra Skien kommune om å sjekke status på knortetjernaks i Skienselva ved Kjørbekk. De var nå klare til å legge drikkevannsledningen i elva mellom Porsgrunn og Skien. Undertegnede valgte da å få Birna Rørslett til stedet for å få sikker bestemmelse av arten. Birna er en av Norges fremste eksperter (kanskje Norges fremste ekspert!), på vannplanter. Dagen for besøket blei 4. september. Fra TBF deltok Øystein Nilsen og Bjørn Erik Halvorsen. Sveinung Ingolfsrud og Christina Bianca Meland fra kommunen var også til stede ved elva.

Øystein stilte i kortbukse ute i elva. Birna hadde med seg kasterive og den brukte han til å dra opp plante-materiale. Der og da trodde Birna at vi hadde fått opp knortetjernaks fra et par av kasta. Hun tok med seg materiale som var hentet opp, hjem til Fetsund. Nærmere analyse av de bittesmå blomstene konkluderte med at det var småtjernaks *Potamogeton berchtoldii*. Disse blomstene hadde 4(5) fruktblad (Fruktblad: den hunnlige delen av blomsten også kalt karpell). Knortetjernaks skal bare ha ett (kan ha to) fruktblad i hver blomst.

Litteratur

Halvorsen, B.E. 2021. Knortetjernaks *Potamogeton trichoides* i Skienselva. *Listéra* 36(1): 34-38

Hun undersøkte etterpå herbariebelegget fra 1994 på Tøyen. Og konklusjonen blei den samme. Dermed har vi ingen sikre funn av knortetjernaks i Skienselva.

Detaljbilde som viser at blomsten har 4(5) karpeller. (foto: Birna Rørslett)

To andre rødlistede funn ble gjort på dette stedet i elva denne dagen. Det var småvasskrans *Zannichellia palustris* (VU) og krusttjernaks *Potamogeton crispus* (NT).

I *Listéra* 2021 nr. 1 blei lokaliteten, som vi den gang trodde var knortetjernaks, omtalt i en artikkel på sidene 34-38.

ITALIAOR *Alnus cordata* (Loisel.) Duby

UKJENT TRE DUKKER OPP PÅ PLENEN

Roger Halvorsen

En liten innledning

Hos oss på Hanaval i Hof er ikke alltid ugras et ugras. Det kan jo av og til være et spennende nytt bekjentskap i botanikken. Hos oss har det vært en fast regel at når vi luker hvor som helst i hagen, skal såkalt "ugras" få lov til å utvikle seg så lenge at vi er sikre på hvilken plante det er.

Italiaor *Alnus cordata*, tre, 5 - 6 m
Hanaval i Hof

Men la oss nå gå noen år tilbake i "gårdshistoria" på det lille småbruket nede ved Haugestadvannet i Hof i Holmestrand. Da vi flytta hit, hadde bruket avtale om at kornbønder i nabolaget leide jorda og dyrka blant annet havre. En liten tarm av åkeren

mellom husa og en skogteig mot nord, kanskje 25m x 100m var vanskelig å få utnytta i godt monn, og det resulterte i at den blei "tatt ut av produksjon". Den ville egne seg som et "aktivitetsområde" for familien til krocket-spill og liknende. Det lille stykket blei jevna, sådd til med plenfrø og slått. Mot skogen blei det anlagt et blomsterbed, og alt var såre vel.

Krocket-banen blei lite brukt, og "slåtten" blei forsømt i noen grad. Så var det at det spirte fram noe vi ikke visste hva var, et lite tre. "Småbrukerens" undring over ukjente ting slo inn! Det lille treet fikk stå i plenkannten. Det hadde skinnende grønne blader, blader som mest kunne likne på bladene på et pæretre.

Treet fikk stå, og undringen vokste.

Da det var gått rundt 5-6 år, var treet blitt rundt fire meter høyt, men det hadde ennå ikke sikre kjennetegn for en artsbestemmelse. Så kom våren da vi fikk svaret. Treet "blomstra" med noen få blomster, og "blomstene" avslørte med all tydelighet at det måtte være en *Alnus*, men hvilken? Våre hjemlige oretrær så ikke slik ut. Det utvikla seg noen få "kongler" som var som orekongler flest, bare med den forskjell at de sto den "gale" veien, opp-ned eller oppadvendte om en vil. De oppførte seg ikke som Dan

Andersson skriver om i sine «svenske alar» i sitt dikt *Vårkänning*:

«- og fast hungrig jag stängat min lyra, bland **alarnas droppande blom**, är jag rusig av vårens yra, där jag går i min fattigdom...».

Men jeg blei vel kanskje som dikteren: «rusig i vårens yra». Dessuten var "konglene" mye større enn "konglene" på våre hjemlige arter.

Neste vår og forsommer sto treet fullt av "kongler" og alt "tilbehør" for en nærmere bestemmelse. Min venn Øystein fra Ås kom på besøk, og ved hjelp av boka «*Trær i Norge og*

Europa» (David More & John White 2005) blei vi enige om at det dreide seg om **italiaor** *Alnus cordata*.

Bøker og nettet saumfares

I *Norsk flora* (2022) står det følgende om italiaor: «...frå Korsika og Italia. Tre. Innført som prydeplante. Forvilla i skog i MR Surnadal frå 2019». Noen kilder angir at den også finnes i Nordvest-Albania. Dette vakre og hurtigvoksende treet blir plantet andre steder og finnes også forvillet.

Grein med fem umodne hannrakler og to små hunnrakler på hver side

"Kongle", hunnrakle seinsommer

I *Artskart* er det tatt med to belegg fra Surnadal som kanskje er den samme lokaliteten:

Svinvika 22.8.2019 og Mellom Nausta og Svinvika 23.8.2019.

Innsamlingene er gjort av Tommy Prestø, NTNU.

I boka *Trær i Norge og Europa* går det fram at arten vokser vilt på Korsika, i det sørlige Italia og i deler av Albania, der den vokser i tørr skog opp til 900 moh. Italiaor er brukt i

dyrking utafor sitt naturlige utbredelsesområde fra 1820.

Her står det også at «det glinsende grønne bladverket, som kunne tilhørt et kraftig pæretre gjør det til et særlig flott tre». Bladene er ovale, 5-8-cm lange og 5-7 cm breie. Bladene har hjerteforma og helrannet basis og er fintanna på resten av bladkanten. Oversida av bladet er blankt og mørkegrønt, men på undersida er det lysere og med hår. Hannraklene sitter 3 til 5 sammen, er omtrent 2,5 cm om

vinteren, mens lengden øker til 1-10 cm under blomstringen på våren. Hunnraklene ("konglene") er som nevnt over opprette, 1-2 på kraftige stilker og med en lengde på 2-5 cm ved modningen.

Tre "kongler", hunnrakler etter at frøene er sluppet

Imidlertid skriver forfatterne av den nevnte boka at arten ikke er vinterherdig og har en herdighetsgrad H1. Dette stemmer i alle fall ikke i Hof der eksemplaret nå er blitt godt over 5 meter høyt og produserer "blomster" og "kongler" i godt monn. I Syd-Europa kan arten bli 30 meter høy med en stamme på opptil en meter i diameter.

Italiaor i Surnadal

Jeg har vært i kontakt med Tommy Prestø ved NTNU. Han forteller at han har funnet italiaor på to lokaliteter i Svinvik i Surnadal med nesten en kilometers avstand. Den ene lokaliteten er i ei gruppe med trær på et område omtrent 20 x 20 m. Voksestedet ligger under 100 meter fra inngangen til Svinviks arboret og at der vokser italiaor sammen med gråor *Alnus incana* på et beiteområde som er i ferd med å gro igjen. De største trærne her produserer frø.

På den andre lokaliteten står ett høyt eksemplar (10+ m) langs den gamle hovedveien fra Svinvik til Todalen (før tunnel ble bygget). Her vokser det både gråor og svartor *Alnus glutinosa* like ved et område med fuktig blandingsskog. Dette eksemplaret produserer rikt med "kongler".

Prestø forteller videre at "spredningskilden" for italiaor i Svinvikområdet er ganske klar. Ved inngangen til Svinviks arboret er det anlagt en P-plass der det er plantet italiaor. Trærne her er store, 20+ meter og bærer mye "kongler".

Takk til Tommy Prestø for opplysningene om italiaor i Surnadal.

Litteratur

Andersson, Dan. 2001. *Dikter*. En bok för alla. Stockholm.
 Elven, R., Bjørå, C.S, Fremstad, E., Hegre, H., Solstad, H. 2022. *Norsk flora*, 8.utg. Samlaget.
 More, David & White, John. 2005. *Trær i Norge og Europa*. N.W.Damm & sønn.

Fra nettet

Alnus cordata - Wikipedia (eng. utg.)

Artskart: Nettstedet: *Vis utvalg i kart | Artskart 2*.

(<https://www.artsdatabanken.no>, og søk etter *Artskart*).

Italiaor - Wikipedia

SMALBRØNSLE *Bidens ferulifolia* (Jacq.) Sweet

ET NYTT EKSEMPEL PÅ NYERE SPREDNINGSVEIER I NORSK FLORA?

Roger Halvorsen

Meldingstjenesten slo til igjen! Fra Tolvsrød ved Tønsberg kom det telefon. Det var Trond med en ny art for mitt vedkommende. Trond: «*Det er kommet opp en sak på den lille hageflekken her!*» Forfatteren: «*Jaha??*» Trond: «*Jeg har fått det til å bli en Bidens-art! Den heter noe omtrent som Bidens feruli..! Ja, et eller annet der omkring.*» Jeg lot det surre litt "øverst", men ingen *Bidens* med noe liknende navn kom fram i minnet. Resultatet blei at floraen (*Den nya nordiska floran*, 2003-utgaven) kom fram fra hylla. Der sto den på s. 602, litt "forkommen" som svart-hvit tegning og med det svenske navnet *Ampelskära*. Helt ukjent for forfatteren.

Det sto å lese:
30-80 cm. Mycket sällsynt förvildad. Tippas, ruderatmark. Stjälk upprätt, nästan kal, upptil grenig. Blad 2-3 gånger parflikiga, med smala flikar. Blommor med 5 mörkgula strålblommor, 1,5-2 cm långa. .... Från västra Nord- och Centralamerika.

Det gikk noen dager før jeg oppsøkte hageflekken på Tolvsrød i Tønsberg. Den femtende oktober, etter ei lita nattefrostperiode, fikk jeg og fruen besku smalbrønsla. Det blei fotoseanse og hjem til siste utgaven av *Norsk flora*, der det står å lese i tillegget:

Bidens ferulifolia (Jacq.) Sweet, **smalbrønsla**, frå Mexico. Flerårig urt. Innført som prydplante. *He Ringsaker 2011. Vf. Larvik 1998.*

(Trond hadde allerede fortalt meg at han hadde glemt at han hadde funnet arten på Risøya i Stavern.)

Det finnes mange bilder og opplysninger om smalbrønsla på nettet. Blomsterfargen på planten varierer i gult, og enkelte varianter kan også være hvite eller svært lyst gule, eller de kan også opptre i nyanser av rødt. Den opprinnelige fargen er i hovedsak som den på bildet under.

Smalbrønsla *Bidens ferulifolia*, Tolvsrød

Hvordan kom så smalbrønsla til hagen på Tolvsrød?

Jeg antydet ovenfor at arten kanskje representerer en spredningsvei som en etter hvert kan finne for en rekke andre innførte planter, gjerne kalt "hagerømlinger". Men dette med at

de har "rømt" fra hager kan henge sammen med et fenomen som for noen år siden inntok avfallshåndteringen hos oss: jordforbedringsanlegg. Hage- og grøntavfall blir nå noen steder samlet i bestemte anlegg for at man kan omdanne dette til jord som i sin tur blir brukt til jordforbedring. Vi har i alle fall to slike anlegg i Vestfold: Taranrød i Tønsberg og Varden jordforbedringsdeponi i Sandefjord. (Se artikkelen min i dette heftet om knutesnyltetråd *Cuscuta scandens* fra Sandefjord.)

Da de små hageflekkene der Inger og Trond nå bor blei anlagt, blei det først lagt på et lag med leirblanda jord, og over dette blei det så lagt på et lag med jord som sannsynligvis var

levert fra et slikt jordforbedringsanlegg. Med på lasset fulgte også en hel del frø, blant annet av forskjellige-fargede stemorsblomster *Viola* sp.

Dette er bare en teori, men det har vist seg at på disse haugene på jordforbedringsanlegga dukker det opp et stort antall arter av hageplanter, "hageflyktninger", og kanskje er smalbrønse en av disse.

Arten er ifølge *Artskart* også funnet ved Veia Landbruksskole i Moelv av Tore Berg i 2011, på Hellemyr i Kristiansand av Hans Vidar Løkken i 2020 og på Bøler Gjenvinning på Skedsmo av Ole Bjørn Bråthen og Tore Berg i 2021. Det første funnet var altså Tronds funn på Risøya i Stavern i 1998.

Smalbrønse *Bidens ferulifolia*, Tolvsrød

Litteratur

Elven, R., BJORÅ, C. S., Fremstad, E., Hegre, H. og Solstad, H. 2022.

Norsk flora, 8. utg. Det Norske Samlaget, Oslo.

Mossberg, B. & Stenberg, L. 2003. *Den nya nordiska floran*. Wahlström & Widstrand.

Fra nettet

Artskart: Nettstedet: *Vis utvalg i kart* / *Artskart 2*.

(<https://www.artsdatabanken.no>, og søk etter *Artskart*).

EPIFYTTISKE MOSER I SKIEN, PORSGRUNN OG LARVIK KOMMUNER, OG ÅRETS MOSETRE

Kåre Homble

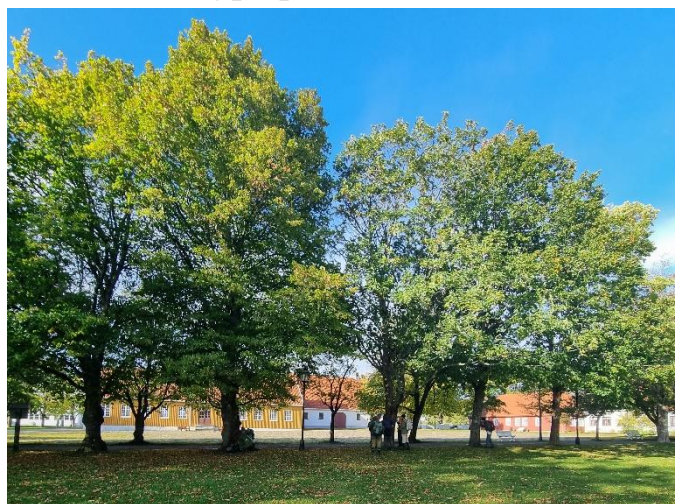
I første nummeret av *Blyttia* for 2023 (Høitomt et al.) publiserte tre av Moseklubbens mest aktive mosekartleggere en artikkel om ei av våre vanskeligste moseslekter, bustehettene *Orthotrichum* s.l., med bestemmelsesnøkkel. For å formidle kunnskap og samtidig kartlegge i et område der arts mangfoldet til bustehettene er antatt å være stort, arrangerte Moseklubben ei samling for moseinteresserte 12.-15. oktober, med Hotell Fritidsparken i Skien som samlingssted. 17 deltakere, under faglig veiledning av spesielt Kristian Hassel og John Gunnar Brynjulfsrud, fartet rundt i yr, regn, solskinn og blest og noterte det som ble funnet av moser på trestammer, og delvis berg. *Listéras* hovedredaktør for tida, Bjørn Erik Halvorsen, var også med en dag, da vi undersøkte lokaliteter i Stavern og Larvik.

Bustehettefamilien *Orthotrichaceae*

I Norge er det nå seks slekter i denne familien: gullhetter *Ulota*, kjølmoser *Zygodon*, og bustehetteslektene *Lewinskya*, *Nyholmiella* (tidl. *Stroemia*), *Orthotrichum* (s.str.) og *Pulviger*a, etter at *Orthotrichum*-slekta er blitt delt opp. Alle er epifytter, og vokser på trær, busker eller berg/stein.

*Pulviger*a har bare én art, kystbustehette *P. lyellii*, som er en vanlig

art som kjennes godt på sine mange langstrakte grokorn på oversida av bladene. *Nyholmiella* har to arter, som begge har grokorn på de butte bladene, buttbustehette *N. obtusifolia*, med flate blad, ospebustehette *N. gymnostoma*, som har blad med innbøyd bladkant. Bustehetteslektene *Lewinskya*, med 8 arter i Norge og *Orthotrichum*, med 18 arter i Norge, skilles på hvordan spalteåpningene i mosekapselen er utformet: hos *Lewinskya*-artene er spalteåpningene åpne (faneropore), hos *Orthotrichum*-artene er spalteåpningene skjult av et "lokk" (kryptopore).

Lind og spisslønn kartlegges på Fredriksvern.
(Foto: Isabell Kvalvik 14.10.2023)

Besøkte lokaliteter

Det var lagt opp til besøk i parker med mange gamle trær, helst med næringsrik bark. Første dagen

besøkte vi i Skien Brekkeparken ved museet, Folkeparken på Brekke ovafor museet, en mur i Islandsgate og noen gamle trær på Søndre Frogner, og i Porsgrunn kantvegetasjonen ved Oselva (Lilleelva) øst for idrettsanlegget ved Kjølnes, og Strømtangen i Brevik, med park ved den gamle jernbanestasjonen og ei gammel steinsatt fylling for jernbanen sør i Trosvika. Andre dagen besøkte vi i Larvik kommune, i Stavern, park og alléer på Fredriksvern og Fredtun folkehøgskole og et lauvskogsområde ved Brunla ungdomsskole, og i Larvik bøkeskog i Byskogen og vest for idrettsanlegget på Nanset. På hjemreisedagen besøkte vi ei myr på åsen i Solum før vi så på kalkbergvegger langs Trosvikvegen og Blekebakkevegen i Trosvika. Artene som ble funnet er, eller vil bli, registrert i Artsobservasjoner. Oversikten nedafor er laget med hjelp av liste fra Isabell Kvalvik, som noterte funn første dagen og Dag Hovinds registreringer i Artsobservasjoner etter hans noteringer andre og tredje dagen. De takkes begge herved.

Om arter som ble funnet

Substrater som ble undersøkt var alm, apal, ask, bøk, eik, gråor, hengebjørk, lind (*Tilia* spp.), poppel (*Populus* sp.), spisslønn og svarthyll, og mur.

Vanligere arter ble funnet på trestammer til forskjellige trær, som matteflette *Hypnum cupressiforme*, krinsflatmose *Radula complanata*, gulband *Metzgeria furcata*, hjelmblæremose *Frullania dilatata*, broddtråkle mose *Pseudoleskeella nervosa*,

ospemose *Pylaisia polyantha*, ekornmose *Leucodon sciuroides*, trådkryp mose *Amblystegium serpens*, putehårstjerne *Syntrichia ruralis* og trådskruevrangmose *Ptychostomum moravicum*. Mer overraskende var det å finne gråsteinmosen *Hedwigia ciliata* flere steder på rikbarkstammer som ask og spisslønn. Gråsteinmosen anses jo som en nøysom art der den normalt vokser på berg og store steiner i kulturlandskapet. Litt overraskende var det også å finne rødfotmose *Bryoerythrophyllum recurvirostrum* på tresammer, både på apal og ask.

Av bustehettene ble oddbustehette *Orthotrichum diaphanum*, som er lett å kjenne på den hyaline bladspissen og blad som ofte har forgreinet grokorn, funnet på både mur og på trestammer med både rik- og fattigbark (apal, poppel, spisslønn og hengebjørk). Buttubustehette *Nyholmia obtusifolia* forekommer også hyppig, og spesielt på spisslønn, men ble også registrert på både alm, apal, ask og poppel. Ganske vanlig synes også klokkebustehette *Lewinskya affinis* å være, og ble registrert både på mer eksponert stående rik- og fattigbarkstrær (lind, hengebjørk) og på gråor i det fuktige miljøet ved Oselva. På gråor her ble for øvrig også duskubustehette *L. speciosa* registrert, men ingen av *Orthotrichum*-artene, som har kryptopore spalteåpninger på kapslene. (Kan dette ha noe med det fuktige og solfattige miljøet å gjøre?). Begge disse *Lewinskya*-artene ble for øvrig også funnet på lind i Brekkeparken. Den krevende almeteppe mose

Porella platyphylla ble også funnet på gråor i det luftfuktige miljøet ved Oselva.

Gullhetter *Ulota* spp. ble ikke spesielt søkt etter, men oredgullhette *U. bruchii* ble registrert på lind på Fredriksvern, og mellomgullhette *U. intermedia* på bøk i Byskogen i Larvik. Den glatte bøkebarken er nok ellers ikke noe bra substrat for moseepifytter. Den vanlige bleikbustehette *Orthotrichum stramineum* ble også registrert her i Byskogen, for øvrig det eneste utenom funn på poppel på Fredriksvern; men ellers var nesten bare stubbesigd *Dicranum montanum* å se kripe oppover noen bøkestammer. Men å se store forekomster av porselenshatt *Mucidula mucida* og stripebrødkorg *Cyathus striatus* var en opplevelse. I bøkeskogen ved Nanset var det intens leting etter blåband *Metzgeria violacea*, og høyst sannsynlig ble den funnet på et par bøkestammer til slutt.

Rosa lundlav *Bacidia rosella*
På bøketre ved Nanset i Larvik
(Foto: Bjørn Erik Halvorsen 14.10.2023)

Arten ser ut til å ha sin hovedforekomst på bøk i Larvik. En opplevelse var også å få se den kritisk

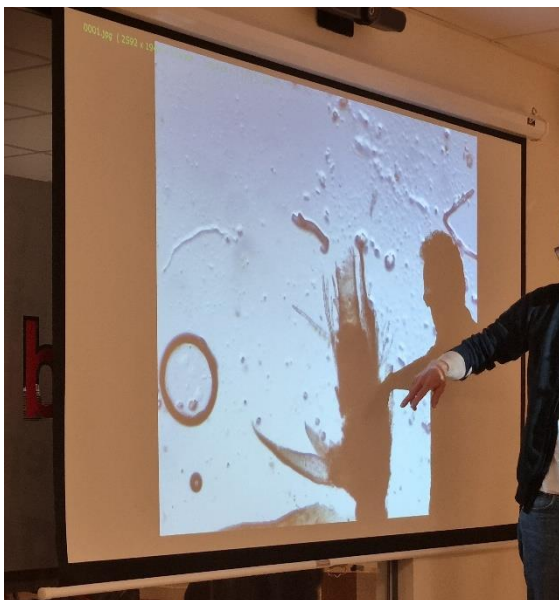
truete rosa lundlav *Bacidia rosella* på sin ene bøk ved Nanset, som John Gunnar hadde oppdaget ved kartlegging her to år tidligere. Arten er bare funnet i Vestfold.

Ynglehårstjerne *Syntrichia papillosa* er en sørvestlig kystart som ble registrert to ganger under bustehettekuret, på spisslønn på Fredtun og på poppel på Fredriksvern. Den vanligere kystarten, som også er lett å kjenne (se ovafor), kystbustehette *Pulvigeria lyellii*, ble registrert på ask i Brekkeparken og på Fredriksvern. Bustehettearter som ble registrert svært sparsomt var: den ikke uvanlige tønnebustehette *Lewinskya striata*, som ble funnet på lind i Brekkeparken og på Fredriksvern; den sjeldnere registrerte taggbustehette *Orthotrichum pumilum* (funnet på lind i Brekkeparken); sporebustehette *O. rogeri* (funnet på spisslønn på Frogner og poppel på Fredriksvern); faksbustehette *L. rupestris* (funnet på spisslønn på Frogner); eggbustehette *O. schimperi* (funnet på poppel på Fredriksvern); furebustehette *L. fastigiata* (funnet på lind på Fredriksvern); fakkelbustehette *O. anomalum* (funnet på poppel på Fredriksvern og på mur i Islandsgate på Brekke); og strandbustehette *O. cupulatum*, som kun ble funnet på muren i Islandsgate, og har få registreringer på Østlandet i nyere tid.

Årets mosetre

Utover fredags-ettermiddagen tiltok regnet, men det var meningen å avslutte med registrering på noen kalkvegger i Brevik, og mens alle fant fram til parkeringsplassen på Strøm-

tangen ble en fin spisslønn i parkanlegget sør for den gamle jernbanestasjonsbygningen utsatt for intens lupegransking. Nøye mikroskopering om kvelden viste at havbustehette *Orthotrichum stellatum*, som kanskje ikke var funnet i Norge på 120 år, ble funnet på denne spisslønnen. Det vises til mer om funnet i en kommende artikkel fra John Gunnar og Kristian i *Blyttia*.

John Gunnar viser mikroskopiske detaljer på havbustehette *Orthotrichum stellatum*.
(Foto: Isabell Kvalvik 13.10.2023)

Årets mose tre ved den gamle jernbanestasjon i Brevik, se også forsidebildet. (Foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Kalkbergveggene i Trosvika

Mosefunn som kan nevnes herfra er især småklokkemose *Encalypta vulgaris*, som vokser i nesten hvert eneste sprekk/hull i kalkbergveggene enkelte steder. Ellers ble det registrert bl.a. sigdstjernemose *Campyliadelphus chrysophyllus*, labbmose *Rhytidium rugosum* og buttvrिमose *Tortella inclinata*. Og en overraskende nytelse for oss som bor lengre nord var duften av blomstrende eføy da vi vandret i Strømtangvegen.

Litteratur

Høitomt, T., Bruvoll, S.S., Brynjulvsrud, J.G. 2023. Årets mose(slekt) 2023 – bustehetteslekta *Orthotrichum* s.l. i Norge. *Blyttia* 81(1): 20-25.

Fra nettet

Artskart, søkeside:

<https://artskart.artsdatabanken.no/#map/427864,7623020/3/background/topo2/filter/%7B%22IncludeSubTaxonIds%22%3Atrue%2C%22Found%22%3A%5B2%5D%2C%22NotRecovered%22%3A%5B2%5D%2C%22CenterPoints%22%3Atrue%2C%22Style%22%3A1%7D>

Artsobservasjoner: <https://www.artsobservasjoner.no/>

VI SKAL KÅRE ÅRETS VILLBLOMST 2024.

Kristin Steineger Vigander

I 2023 var det marianøkleblom som ble årets villblomst. Nå har vi valgt ut 9 nye kandidater som man kan stemme over for 2024. Avstemningen finner du på siden til Norsk Botanisk Forening, her:

<https://botaniskforening.no/aaretsvillblomst>

Det er også mulig å stemme ved å sende melding til Kristin Vigander:

kristvi@gmail.com.

Merk overskriften/emnet med Årets villblomst avstemning.

Årets 9 kandidater er:

Liljekonvall *Convallaria majalis* (nr. 1)

Liljekonvall

Liljekonvall er en plante i aspargesfamilien, og er en vanlig vårplante i Sør- og Midt-Norge. Den vokser gjerne i løv- og barskog, og vi ser den gjerne i store bestander. Fra en krypende jordstengel vokser det om våren opp to blanke blad som først er rullet sammen og deretter brer seg ut i en lansettform. Fra en tynn stengel kommer det en klase med hvite, velluktende, klokkeformete blomster. Etter hvert får planten orangerøde

bær, på størrelse med erter. Hele planten er giftig.

Bakkesøte *Gentianella campestris* (nr. 2)

Bakkesøte

Bakkesøteslekta *Gentianella* tilhører søterotfamilien, og omfatter kun fire arter i Norge, nemlig bakkesøte, bittersøte, smalsøte og bleiksøte. Underarten *Gentianella campestris ssp. campestris* heter engbakkesøte. Dette er en vakker blåfiolett plante med 4 kronblad. Planten kan bli 5-30 cm høy, og vokser spredt

på tørr mark i hele landet. Men nordpå er den sjelden i lavlandet.

Rød jonsokblom *Silene dioica* (nr. 3)

Rød jonsokblom

Rød jonsokblom er en svært vanlig plante i slåtte- og beitemarker. Den tilhører smelleslekta i nellikfamilien, og er en flerårig plante som kan bli 20-60 cm høy. Stengelen er ofte rød-farget øverst. Bladene sitter motsatt på stengelen, de nederste bladene har lange skaft, bladene i midten har kortere skaft, og øverst på stengelen er bladene sittende. Kronbladene er sterkt rød-rosa (en sjelden gang kan de være hvite). Planten er særbu, dvs. at hann- og hunnblomster sitter på hver sin plante. Hos hunnblomstene er begeret oppblåst, men ikke hos hannblomstene.

Fjellfiol *Viola biflora* (nr. 4)

Fjellfiol er den eneste av våre fioler som har gule blomster. Den har tynne, nyreformete og lysegrønne blad, og finnes i det meste av Norge,

men er svært sjelden i lavlandet Østafjells. Den vokser helst på kalkholdig grunn, i beite- og slåtte-mark, gjerne i fjellskog. Men den finnes også i snøleier og på berg-hyller. Blomstene er kraftig gule, med mørke striper.

Fjellfiol

Bredt og smalt dunkjevle *Typha latifolia* og *Typha angustifolia* (nr. 5)

Dette er våre to arter i dunkjevle-slekten. De ligner svært på hverandre, og det kan være interessant å lete etter begge artene og lære seg forskjellene. Dette er sump- og vannplanter, som helst vokser i sjøkanter, tjern og grøfter. Bladene er smale og linjeformete. Blomstene er enkjønnete og sitter i et langt, kompakt, kjevleformet aks. Den nederste, bredeste delen av akset har hunnblomster med en langskaftet fruktknute med ett frøemne. Den øverste, smalere delen har hannblomster med tre pollenbærere.

Bredt dunkjevle

Smalt dunkjevle (foto fra Wikipedia)

Den vesentligste forskjellen mellom de to artene er:

Smalt dunkjevle har et mellomrom på 3-8 cm mellom hannedelen og den litt tykkere, rødbrune hunddelen av akset. Bredt dunkjevle har ikke mellomrom mellom hannedelen og

den mye tykkere, svartbrune hunddelen av akset.

Snøull *Eriophorum Scheuchzeri* (nr. 6)

Snøull

Snøull er en plante i starrfamilien. Den blir omtrent 20 cm høy, og har stive, runde strå. Bladene er trådsmale og litt renneformet. Akset er rundt med hvit ull. Snøull blomstrer omkring juni måned på myrmark og i våt sand, helst i snøleier. Den er mest vanlig til fjells, men kan også finnes i lavlandet. Snøull vokser fra Setes-dalen til Finnmark i Norge, og er funnet opp til 1800 m i Jotunheimen. Snøull er nå rødlistet som nær truet (NT).

Hengeaks *Melica nutans* (nr. 7)

Hengeaks er et gress som finnes i hele Norge. Det er et gress som har alle de store runde småaksene sine hengende på samme side av strået, det er «gresset som nikker». Småaksene består av to blomster: Den nederste er fruktbar og tvekjønnet, den øverste er steril, og omdannes til et vedheng som maurene liker. Maurene tar med

vedhenget hjem til maurtua, og slipper frøet. Slik hjelper maurene til med spredning.

Hengeaks

**Rome *Narthecium ossifragum*
(nr. 8)**

Rome

Rome vokser i myr og på fukthei. Det er en plante som tilhører romefamilien. Den har krypende jordstengler og vokser i tette matter. Stengelen er tynn og har flere blad. I toppen av planten sitter en klase med sterkt gule blomster, disse har 6 pollenbærere med hårete pollentråder

og sterkt oransje pollenknapper. Rome har etter sigende flere pollineringsstrategier. De har nektar og rikelig med pollen, slik at de kan oppsøkes av bl.a. humler. Men rome har også mulighet til selvpollinering.

**Vaniljerot *Monotropa hypopitus*
(nr. 9)**

Vaniljerot

Vaniljerot er ei plante som tilhører lyngfamilien. Den er ca.10-35 cm høy. Hele planten er voksgul og uten klorofyll. Plantene har små, skjellaktige blad og lysegule blomster. I Norge er det to underarter: Snau vaniljerot *Monotropa hypopitus* ssp. *hypophegea* og lodnevaniljerot ssp. *hypopitus*. Begge underartene er rødlistet i kategorien nær truet (NT). Forskjellen mellom de to underartene kan man se av fruktemnet. Lodnevaniljerot har hårete fruktknute, mens snau vaniljerot har fruktknute uten hår.

NYTT FRA STYRET HØSTEN 2023

Bjørn Erik Halvorsen

Tursesongen er over, og vi er allerede godt i gang med møtene innendørs. Utesesongen kunne by på 10 turer. De hadde i år en god spredning geografisk fra fjell-Telemark til Vestfolds kyst. I tillegg kunne Telemark by på 5 turer på Villblomstenes dag.

Styret valgte å avlyse sommer-ekskursjonen i år på grunn av lav påmelding. Det samme skjedde også i 2018. TBF hadde vellykkede sommerekskursjoner både i 2019 (til Sunnhordland) og 2022 (til Sjodalen). Hvilke konklusjoner kan vi så trekke av dette? Er de mest aktive i foreningen i ferd med å foretrekke mer avslappende ferieløsninger? Er overnatningsløsningene blitt for dyre for mange av medlemmene? Lange kjøreturer for å komme til et spennende område ser ut til å ha blitt en blokkering for flere i den eldre garde. Derfor trenger vi en debatt om disse tingene i foreningen. Kanskje er tiden for sommerekskursjoner i TBF over? Kanskje bør vi kontakte studentmedlemmene for å sjekke om de er villige til å stå for ukesturen et år? TBF har god økonomi, så kanskje bør vi sponse dyre overnatningsløsninger? Vi vil

gjærne ha innspill fra medlemmene om disse tingene.

Temaene og innholdet på medlemsmøtene bestemmes av styret. Vi er blitt kritisert for å ha hatt for mange turreferater og for lite faglig innhold. I høst (2023) har vi hatt to medlemsmøter med mer faglig innhold. Det var foredrag av høy kvalitet. Derfor var det skuffende at oppslutningen om møtene ble ganske lav. Det er selvfølgelig ingen møteplikt på møtene våre. Men vi oppfordrer medlemmene til å møte opp selv om tittelen kan virke litt spesiell. Dyktige foredragsholdere får faglige tema til å bli spennende å lytte til, og vi har fortsatt kaffe og kaker som en sosial avslutning. Og, alle møtene i TBF er gratis.

TBF har nå ansvaret for å validere registreringer i Artsobservasjoner fra Telemark. Det er satt opp flere validatorer i foreningen. Øystein Nilsen er desidert den mest aktive av dem. Han har validert en mengde registreringer av karplanter, både fra i år og tidligere år. Han jobber også med å få korrigert registreringer fra andre kilder enn Artsobservasjoner, slik at opplysningene i Artskart blir så gode som mulig. Her er det fortsatt mye å ta tak i.

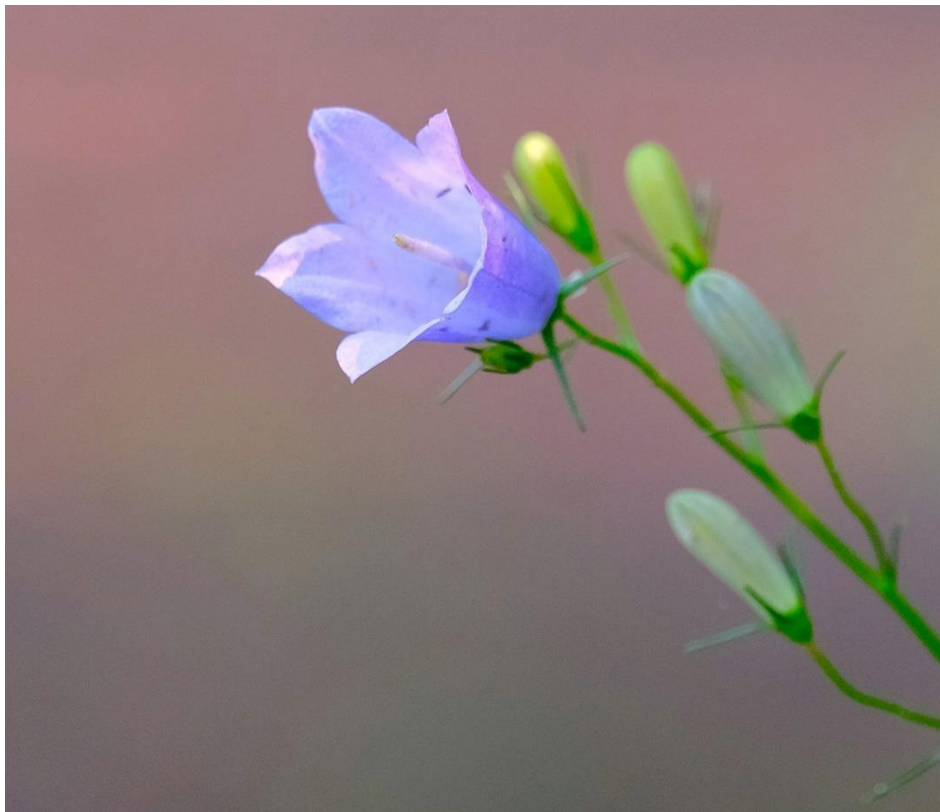
KLOKKEKLANG

Jan Kidøy

Høyre eg ei klokke klang?
var 'kje det ein ljom som sang?
Å, sjå der! Eg gjekk forbi,
eg var så travel på min sti ...

Eg bøygde meg og helsa på
den vesle klokka skjør og blå
og spurde om ho klang for meg,
om at eg tok for lange steg?

Ho svara stilt til tanken min
at klangen var min medisin.
Eg bukka djupt og takka ho
og kjende eg vart fylt med ro.

Returadresse: Telemark Botaniske Forening, Postboks 25 Stridsklev, 3904 Porsgrunn

INNHold	Side
Fra <i>Listéra</i> -komitéen, ved <i>Bjørn Erik Halvorsen</i>	3
Stemorsblomst, dikt av <i>Harald Moen</i>	4
Minneord etter vår venn Trond Risdal, av <i>Harald Stendalen</i>	6
Trond Risdal, av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i> Et betydningsfullt medlem i TBF de siste 25 årene	8
Knutesnyltetråd <i>C. scandens</i> , av <i>Roger Halvorsen</i> En ny snyltetråd i norsk flora	12
Villblomstenes dag 2023 markeres på Ulefoss, av <i>Bjørn Werner Nilsen</i>	18
<i>Listéra</i> for 20 år siden. Om navneforvirring og identitet, av <i>Elin Conradi</i>	20
Geitrams, dikt av <i>Veronika Olsen</i>	23
Karljohansvern, av <i>Roger Halvorsen</i> En liten bit av Horten og Vestfold en junidag i 2023	24
Storskjoldbærer <i>Scutellaria altissima</i> L., av <i>Roger Halvorsen</i>	27
Østerriksk timian <i>Thymus odoratissimus</i> Mill., av <i>Roger Halvorsen</i>	30
Østersjørør <i>xAmmocalamagrostis baltica</i> , av <i>Roger Halvorsen</i> Korreksjon i artikkel i <i>Listéra</i> 2023 nr. 1	33
Løvetann og søppelspann, dikt av <i>Jarle I. Kvam</i>	34
Knortetjernaks <i>Potamogeton trichoides</i> , av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i> Strøket fra Skienselva	35
Italiaor <i>Alnus cordata</i> (Loisel.) Duby, av <i>Roger Halvorsen</i> Ukjent tre dukker opp på plenen	36
Smalbrønsl <i>Bidens ferulifolia</i> (Jacq.) Sweet, av <i>Roger Halvorsen</i> Et nytt eksempel på nyere spredningsveier i Norsk Flora?	40
Epifyttiske moser i Skien, Porsgrunn og Larvik kommuner, og årets mosetre, av <i>Kåre Homble</i>	42
Vi skal kåre årets villblomst 2024, ved <i>Kristin Steineger Vigander</i>	46
Nytt fra styret høsten 2023, av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i>	50
Klokkeklang, dikt av <i>Jan Kidøy</i>	51